

VETO

ALGEMENE STUDENTENRAAD

Studentenvoorzieningen verhoogt Alma-prijzen nu ook al boven de indexstijging (basis 1960)

Twee vergaderingen van de Raad voor Studentenvoorzieningen zijn uiteindelijk nodig geweest om een eerste discussie over de begroting 1982 van de sector studentenvoorzieningen van de K.U.Leuven rond te krijgen. Dat het een pijnlijke discussie is geworden hoeft geen verbazing te wekken. Als gevolg van een onvoldoende subsidiëring vanuit de overheid aan inkomstzijde, en een galopperende kostprijs aan de uitgavenszijde, vertoende het begrotingsontwerp 1982 een tekort van 31,6 miljoen. Het mes is tenslotte gevallen op een derde en beslissende vergadering (4.12.81).

Die 31,6 miljoen zijn tegelijk een bedrag om «u» tegen te zeggen (12,52% van het uitgaventotaal 1982) en een gat dat je zonder bijkomende subsidiëring niet weg-

gewerkt krijgt, tenzij je de consumer (in dit geval de student) er dubbel en dik laat voor opdraaien (afbouw dienstenpakket en/of prijerverhoging). De hamvraag dus: besparin-

gen? Waar? Prijsstijgingen? De studentenvetegenwoordigers stonden alleszins verstand van het cynische gemak waarmee van de kant van de academische overheid (K.Tavernier, vice-rector) wild de besparingsmachete gehanteerd werd. Als ging het hier om een verlieslatende dochteronderneming die hoognodig aan sanering toe is. De begroting werd een drama in 3 bedrijven met, naar de roman van Agatha Christie, een slechte afloop.

Sinds 1960 subsidiëert de nationale overheid studentenvoorzieningen aan de universiteiten: restaurants (Alma), studentenhuizing, socia-

WEEKBLAD. Jg. 8. '81-'82. Nr. 11. 10 december 1981. V.u. Bruno Leynse, Van Evenstraat 2 D, 3000 Leuven. Redakties op vrijdag, 18.30 u op 't Stuc, 1ste verd.

Nr. 12 Actualiteitsart. ten laatste op maandagmorgen 14 december.

Nr. 13. Artikels binnen op vrijdag 1 januari. Actualiteit op 4/1, 's morgens. Redaktie op 1 januari, 20u30.

ADVERTENTIES. Idem. ZOEKERTJES. Resp. op 14/12 en 4/1 's morgens.

le dienst, medische dienst, studentenorganisaties.... (verzamelnaam: sociale sector). Deze staattoelagen aan de sociale sector maakt het de studenten aan deze universiteit mogelijk om anno '81 relatief goedkoop te wonen (van 1620 tot 3200 fr, afhankelijk van gezinsinkomen), slechts (toch al) 60 fr te betalen voor soep en dagschotel in de Alma, de studentendokter te kunnen raadplegen tegen 285 fr. (terugbetaalingstarief).

Deficit

Het eerste 'voorlopig-definitieve' begrotingsontwerp 1982 ging uit van de bestaande behoeften, geconsolideerd in de begroting studentenvoorzieningen 1981. De kostenstijging in acht genomen, belooft het geraamde uitgaventotaal aldus 252.561.500 fr. Met staattoelagen ten belope van 140.299.000 fr en de eigen inkomsten daar bovenop laat dit een tekort van 31.622.000 fr. of 12,52% van het totaal.

De uiteindelijke begroting '81 was echter ook reeds deficitair. Het tekort plant zich in verhoogde mate voort. Immers, om dit deficit nog maar op hetzelfde peil te kunnen houden, neemt men een stijging van de kosten aan die niet hoger ligt dan de stijging van de betoelaging. De geraamde uitgaven stijgen met 7,9% en niet met de 6,6% die de sociale sector méér krijgt dan vorig jaar, dan het verlaagde bedrag van vorig jaar. Twee oorzaken liggen ten grondslag aan het tekort, twee exponenten van hetzelfde probleem.

Dalende subsidiëring

Anno 1981 beliepen de sociale toelagen aan de K.U.L. 131.493.000 fr. Dit betekende een vermindering met 14.280.000 of 9,8%, als gevolg van een besparingsmaatregel van de programmawet 1981. De financiering van de sociale sectoren werd herzien en ook de K.U.L. werd zwaar getroffen. Anderzijds is de betoelaging van de sociale sectoren stelselmatig aangevoren. Alleen nog maar over de afgelopen 7 jaar is deze

(vervolg op p. 12)

Nadine Gordimer: Literatuur is politiek

Haar bedoeling is niet de maatschappij te veranderen. Zij walgt wel van de maatschappij waarin ze leeft, omwille van het racisme. Maar ze ziet haar schrijven niet als een direct wapen om dat te veranderen. Sinds 1980 eredoctor van de K.U.Leuven en onlangs terug in België: Nadine Gordimer. «Betekent dat dat u de dingen wat meer omfloerst zegt?» «O nee! Daar ben ik het niet met u eens, en zeker de Zuid-Afrikaanse regering zou het niet met u eens zijn! Ze verbieden mijn boeken toch, niet? Dat is het criterium: is je personages en hun belevenissen levensecht en waarheidsgetrouw Zuid-Afrikaans zijn, en je maakt geen omwegen rond de problemen die er zijn, dan ben je politiek zéér actief in Zuid-Afrika. Op deze manier ben ik en zijn alle auteurs in Zuid-Afrika politieke activisten, omdat héél het leven in Zuid-Afrika zo intens gepolitiseerd is.»

Uitspraken over haar land en zijn politiek op p. 6-7. De Engelse tekst van dit interview verscheen volledig in 't Germaantje' nr. 3. Onze niet afattende en lieflijk aanwezig medewerker haalde er voor jou de beste stukken uit. p. 6-7.

Depressie, recessie

De twinties waren «gay» en de sixties «golden». En toch droegen ze alletwee de kiemen van een ineenstorting in zich. Economie (die crises nodig hebben om zich mee te meten) verschillen van mening over de oorzaken. Galbraith verwijst naar zwakke structuren en naar een deflatoire spiraal. Friedman van zijn kant houdt het bij een «gezond» monetair beleid. En hoe onze redakteur tegen de jaren 30 aankijkt lees je op p. 5

Programma-verzwaring

Na het emeritaat van prof. Koch wordt in Biologie aan het programma gesleuteld. En dat lijkt nog maar eens een verzwaring te gaan inhouden. In afwachting van een ernstige controle op de studielast moeten de POC en FR vertegenwoordigers het voor de studenten maar uitvechten. In Dierkunde wordt nu aan een alternatief gewerkt voor een voorstel dat o.m. het aantal ondervragingen over «Problemen uit de Vergelijkende Fysiologie en Biochemie» van twee op vier zou brengen. p. 3.

Eindelijk het langverwachte..

... verslag van de 24 uren van VTK-Sportraad (onze korrespondent lag nog uit te hijgen van de 24-uren-wake). VTK was hem intussen voor met een vriendelijk edoch nadrukkelijk recht op antwoord, dat we zoals het hoort hieronder afdrucken.

In uw artikel in Veto nr 10 van drie december jl. wordt op de voorpagina verslag gegeven van de ASR-Totaaldag op een uiterst tendentieuze manier. De hoofdschotel van de happening, de 24-uren wordt op 10 (tien!) regeltjes weergegeven terwijl de rest van de tekst wordt volgemaakt met een interpretatie van de debatten. Dient hierbij dan nog vermeld dat de laatste drie regels over de sportactiviteit (VTK heeft dus niet voor niets...) volledig uit de lucht zijn gegrepen. VTK heeft nooit de bedoeling gehad om de 24-uren voor te behouden aan de specialisten, laat staan om er selecties voor te houden! Ook wordt nergens melding gemaakt van het feit dat VTK nog een speciaal GRATIS optreden heeft gekoppeld aan de loopmarathon om het geheel wat meer kleur te geven. Dit wordt

gewoon uit het oog verloren, terwijl het voor onze kring toch een zeer sieuze financiële implicatie had. Wanneer dan in de inleidende tekst nog wordt geïnuueerd dat de 24 uren een terugval kennen (Lag de opkomst misschien wat lager...) terwijl het optreden van Bialek terecht als een succes wordt afgeschreven, dan hadden wij toch liever vermeld gezien dat de loopmarathon wéér groter was geworden door de komst van twee nieuwe deelnemers (26 tov 24 vorig jaar), en dat dit alles gebeurde onder een ruime publieke belangstelling. Een voorzichtige schatting op basis van aantal gelopen rondjes en gemiddelden per deelnemer geeft ons ongeveer een vierduizend sportievelingen! De toeschouwers die niet gelopen hebben niet te na gesproken.

24-uren... ola-olalala...

Leuven, dinsdagavond zeven uur. Een studentenstad met zo goed als lege straten, op een uur dat traditioneel de start van een bruisende nacht betekent. Hier en daar nog een haastig mans- of vrouwspersoon die zich naar Heverlee rept om vooral de start van de 24-uren niet te missen. Zo moet het oude Rome er uitgezien hebben als er een avondvoorstelling in het Colosseum was.

Klokslag 19.00 uur: geen brandende kristenen, vechtende gladiatoren of uitgehonderde wilde beesten (hoe wel), maar enkele tientallen professoren zoals je ze nooit eerder gezien hebt, staan te trappelen van ongeduld en stuiven enkele seconden later bij het horen van het startschot, weg als een zwerm verschrikte mussen. Omstuwd en aangemoedigd door een uitgelaten menigte van enkele honderden jeugdige supporters en onder het verblindende licht van schijnwerpers en flitslampen lopen zij (sommigen zelfs alsof hun leven ervan afhangt) de eerste 552 en een halve meter van deze nieuwe aflevering van de 24 uren van VTK-Sportraad. Maar er werd niet alleen gelopen dit jaar, want het geheel stond in het teken van een ASR-promotiedag, en dat is het ook geworden! Zo had Sociale Raad zijn tenten opgeslagen

tussen de anderen, organiseerde Kringraad in de Trofeeenzaal van het Sportinstituut twee debatten waarvan een over studiebegeleiding en een ander over partitels, zorgde op het voetbalplein, in een grote tent, VTK-Kultuur voor een optreden van Luc van Kessel en groep, en had er, last but not least, na afloop van de 24-uren in Alma II een optreden plaats van André Bialek en Madou voor een vrijwel uitverkochte zaal. Van een succes gesproken!! Maar ondertussen werd er gelopen en afgelost met de regelmaat van een klok door de 26 deelnemende ploegen - waaronder drie peda's - en toen om 20.30 u. de eerste tussenstand werd afgeroepen lag VTK al aan de kop met 53 gelopen rondjes, vóór Lerkeveld (52) en Apollon (51). De nacht ging in en het was koud. Dij-, kuit- en andere spieren werden ingewreven met een of ander

smeersel, in de bierent gingen warme choco en worstenbroodjes als warme broodjes van de hand en uit de muziekient vertrok menig verzoeker en zorgden DJ's Philippe en Robert voor keigoede muziek. Met verkleumde handen werden overal nauwgezet krono's ingedrukt en tijden genoteerd. Honderden, zeg maar duizenden studenten kwamen weer eens hun steentje bijdragen en zorgden er mee voor dat van de 26 ingeschreven ploegen er geen enkele de strijd diende te staken.

Woensdagavond 19.00 uur: drie schoten in de lucht, 't is afgelopen en

(vervolg op p. 12)

R.D.Laing

Een interview met de man die over zijn psychiatrische 'centra' zegt «Er is ook geen therapie in die huizen. Als er mensen zijn die gedurende maanden in bed willen liggen, kunnen ze maanden in bed blijven. Ik beschouw het zeker niet als mijn taak om mensen uit bed te halen.» p. 10-11.

Zuid-Afrika: over-dreven negativisme

Sommige begrippen lijken in het progressieve wereldje zowat op dezelfde manier bejegend te worden als sex in een puriteinse maatschappij. Je laat je er best niet openlijk mee in, of je wordt scheef bekeken. Zo bv. Zuid-Afrika. De ambassadeur van dat land in kwestie wordt uitgenodigd te Leuven, en eensklaps krijgen een aantal mensen allergische reacties. Je vraagt je af waarom dan wel.

In Veto nr. van 26 november probeert AKZA hierop te antwoorden. Ze doen dit door een vergelijking te trekken tussen het Krugerwildpark en het thuisland Ciskei. Een vergelijking die - om het eufemistisch te zeggen - wel wat genuanceerder mist. Het is uiteraard gemakkelijk een land de grond in te boren met een clichématige zwart-wit voorstelling (what's in a word). Maar wil men enigszins objectief zijn, moet men toch ten minste bereid zijn zich de gehele achtergrond voor ogen te houden. In het geval van Zuid-Afrika wordt deze gedomineerd door een drietal realiteiten:

- het samenleven van verschillende etnische groepen elk met hun eigen cultuur en ontwikkelingspeil
- een verregaande concentratie en verstedelijking rond de industriële groeipolen, vnl. Witwatersrandgebied. De pasjeswet was er o.a. op gericht dit enigszins binnen de perken te houden en was dus niet zomaar een willekeurige discriminatoire regel
- Afrikaner-rationalisme: om historische redenen is de Afrikaner (d.i. de blanke die het Afrikaans, d.i. de van het Nederlands afkomstige taal, spreekt) er erg aan gehecht zijn eigen identiteit te kunnen behouden. Vandaar zijn vrees voor hervormingen. Het Afrikaner-nationalisme zit mede in de godsdienstgewortelde en heeft in het verleden al te vaak naar gevoelens van exclusiviteit geseid. Hierin komt ondertussen reeds verandering.

«Zwarte reservaten», zo noemt AKZA de thuislanden. Dat de thuislandenpolitiek de verscheidene zwarte volkeren de kans biedt zich langs hun eigen cultuur en levenspatroon te ontwikkelen i.p.v. plots in een modernwesterse wereld gewrongen te worden, daarover geen woord.

De thuislandenpolitiek (waarbij iedere zwarte etnische groep zijn eigen thuisland heeft, dat eerst zelfbestuur en daarna volledige soevereiniteit krijgt) wordt veelal bestempeld als een poging de eenheid onder de zwarten te breken. Een soort verdeel en heers dus. Al bij al een dubieus argument, waarbij men weigert zich af te vragen of de zwarte eenheid geen fictie is (denk aan de tragedies in Nigeria, Biafra, Kongo, Katanga, Rwanda e.a.). Hierbij weze vermeld dat de zwarte bevolking in Zuid-Afrika erg heterogeen is samengesteld uit Zoeloes, Xhosa's, Sothos, Vhavenda, Swazi's, Tsjanganen, Tswana's, om er maar enkelen te noemen.

Nog andere kwakkelers doen over de thuislanden de ronds. Het zouden verammede samenraapsel zijn van de meest onvruchtbare gronden met de minste mineralen, gebieden dus die men best niet aan de toerist laat zien.

Dat laatste is alvast reeds onzin. Niemand staat je aan de grens op te wachten. Hooguit vertelt een werkeloos bordje je dat je het thuisland binnenkomt. De grepen van de thuislanden zijn door historische omstandigheden vastgelegd geworden. Het is een feit dat de totale oppervlakte van de thuislanden relatief gering is. Belangrijker dan oppervlakte is echter wat in de bodem zit en wat er mee kan gedaan worden. In dit verband dient gezegd dat in tegenstelling met wat de anti-propaganda rondstrooit de thuislanden wel degelijk mogelijkheden bezitten. De republiek Venda is zowat het vruchtbaarste wat je kan voorstellen. Bophuthatswana is rijk aan o.a. platina. Het traditionele is in de thuislanden echter nog sterk ingeworteld. Met alle gevolgen vandaan voor de exploitatie van de

bodem. In samenwerking met de Zuid-Afrikaanse overheid pogen de thuislandleiders nu hun landen geleidelijk de weg naar modernisering op te sturen. Landbouwprojecten worden op touw gezet. Industriële groeipunten binnen de thuislanden worden gepland. Bij dit alles tracht men te vermijden dat buitenlands kapitaal dat angelokt is, met alle voordelen gaat lopen. Typische is bv. de volgende in Venda toegepaste formule. De ontwikkelingsmaatschappij van Venda (VDC) en de buitenlandse investeerder nemen elk 50% van de aandelen voor hun rekening (dit percentage kan variëren van geval tot geval). In de loop van de jaren zorgt VDC ervoor dat er 'Vhavenda (inwoners van Venda) een management opleiding krijgen, en naderhand verkoopt zij dan haar aandelen aan privé-personen in Venda.

Ieder ontwikkelingsproces vergt echter tijd. De term «verarmd» is voor de thuislander echter niet op zijn plaats vermits te veeleer in een faza van vooruitgang i.p.v. afgang zijn.

«Een teveel aan monden op te weinig gronden kan niet gezond zijn», meent AKZA. Wat uiteraard waar is. Volledigheidshalve dient hier toch wel bijgezegd dat het nooit de bedoeling is geweest al de de luren inwoners van een thuisland te verplichten hun brood te verdienen in het thuisland zelf. Weliswaar zijn er strenge voorschriften voor definitieve vestiging in voorstedelij in Zuid-Afrika, maar contractarbeid (waarbij inwoners van een thuisland voor een tijdlang onder contract in Z-Afrika gaan werken) is een welverspreide bezigheid. Zodat het inkomen/capita van thuislanden aanzienlijk hoger ligt dan dat van meerdere andere Afrikaanse ontwikkelingslanden. Vergelijk bv. het jaarlijks inkomen in Rand van volgende landen (cijfers Rand Afrikaanse Universiteit):

thuisland Venda: R 261
Botswana: R 357
Lesotho: R 148
Egypte: R 244
Ethiopië: R 87
Kenya: R 209
Tanzania: R 157
Zaire: R 122

Het voornaamste punt van kritiek dat m.i. op de thuislandenpolitiek kan gegeven worden is de grote discrepantie tussen de de luren en de de facto bevolking. In de loop der jaren zijn vele zwarten zich gaan vestigen nabij de industriële groeipolen in Zuid-Afrika en hebben alle banden met hun thuisland verloren. Toch hebben ook zij een thuislandnationaliteit.

De verstedelijking is een probleem dat zich overal ter wereld voordoeft (alsmede de problemen die daarmee gepaard gaan: getto's, achterbuurten e.a.). Toch blijken de media een bijzondere activiteit aan te dag te leggen wanneer het er op aankomt het lot van de inwoner van de zwarte voorsteden in Zuid-Afrika aan te klagen. Waarbij onmiddellijk dient toegegeven dat de levensomstandigheden aldaar soms wel te wesen overlaten. Maar laat ons eerst enkele cijfers geven ter illustratie van de gehele problematiek. Tegen het einde van de eeuw zullen zowat 28 miljoen zwarte Zuid-Afrikanten verstedelijkt zijn. Alleen maar om de behuizing in Soweto op peil te houden moeten er tot dan dagelijks 45 huizen bijkomen! Van overheidszide worden in dit opzicht ernstige inspanningen gedaan. Mede hierdoor is de huur- en aankoopprijs die zwarten voor hun huizen betalen aanzienlijk lager dan de prijs die blanke betalen. In het geval van Soweto is nu ook zo een 204 miljoen Rand uitgetrokken voor de elektrificatie van de stad (1 Rand is 43 B.Fr.). Dit project moet eind '83 voltooid zijn. Daarnaast is nog een project van zowat 150 miljoen Rand lopende voor wegeaanleg, riolering e.d. Laat hierbij nog vermeld wezen dat het gemiddeld gezinsinkomen in Soweto toch zowat 390 Rand bedraagt (d.i.

(Vervolg op p. 11)

Overleg mislukt

Het spook dat economische crisis heet, is reden geweest voor de regering om te besnoeien op de sociale sectoren in het Hoger Onderwijs.

De academische overheid heeft daarbij dan al niet actief meegewerkt, dan toch zeer lang de kat uit de boom gekeken. Ten dele als gevolg van deze lakse houding, is de sociale sector van de K.U. Leuven nu (begroting 1982) geconfronteerd geworden met een haast onmogelijke karwei: 1/8 besparen op de begroting. Deze begroting moest gewoonweg deficitair worden. Ondanks verwoede pogingen van vice-rector Karel Tavernier om het evenwicht te forceren, stond van bij de aanvang nagenoeg vast dat de Raad van Beheer van de K.U.L. een tekort zou moeten financieren voor het boekjaar 1982.

Echter, het - onder impuls van de academische geleiding - belachelijk lage bedrag dat ter bijkomende financiering aan de Raad van Beheer is gevraagd, is te vergelijken met de matroos die met zijn klomp begint te hopen, wanneer het water door een metershoog gat het ruim van het schip binnenstroomt. En dit gat wordt alsmaar groter. Immers,

de kloof tussen normaal geïndexeerde toelagen (sinds 1960) en de reëel toegekende bedragen verwijdt jaarlijks. Dit gaat dan ten koste van de student, die zware prijsverhogingen te slikken krijgt.

Voor de studentenfractie betekent deze begrotingsdiscussie een politieke nederlaag. Ze hebben zich deernlijk vergist door te denken dat een redelijk besparingsvoorstel van studentenzijde op dit ogenblik het debacle zou kunnen verdragen, laat staan afwenden. Het enige resultaat ervan is geweest, dat op 2 jaar tijd de studenten meer dan 10 % van de kosten van de sociale voorzieningen extra moeten dragen. De tijd is gekomen om dár een analyse van te maken en op basis daarvan voor de student te redden water nog te redden val. Enkel een duidelijk en massaal protest kan nog enig politiek gewicht in de schaal werpen; nu in de eerste plaats tegen de academische overheid, alhoewel de nationale overheid de hoofdschuldige blijft. Wil men nog iets overhouden, de naam sociale sector waardig, moet er nu gehandeld worden.

KOOPJES HET GANSE JAAR DOOR !!

WIJ STARTEN IN JANUARI 1982 MET EEN AFDELING

modern antiquariaat

*met een ruim assortiment ernstige en minder ernstige boeken

*hoofdzakelijk fondsrestanten en speciale aanbiedingen van Nederlandse en Amerikaanse uitgevers

*heelwat titels uit het aanbod zal je nergens anders vinden

*dit alles aan uiterst lage prijzen

acco

TIENSENSTRĀAT 134-136 - LEUVEN
TEL. 016/23 35 20

Lucien's corner

* Uit welingelichte bron verneem ik dat MLB verleden jaar huurgelden zou gebruikt hebben van sociale raad voor eigen werking alsook de fotokopie- en offsetapparatuur. Hun boekhoudster zou met deze cijfers gefoefeld hebben. Het wordt tijd dat daar klaarheid over bestaat. Een openbaar debat met de voorzitter van sociale raad en de vrijgestelden van verleden jaar achter de tafel in Alma II?

* Het NSV heeft weer voor heroïsch anti-racisme gezorgd. Op hun avond over Polen op 4 december waren er 'enkele mensen uit Polen afgekomen, wellicht zonder te weten dat op de eerste NSV-avond van verleden jaar Eswin Truynens, stichter van NSV, zich beriep op een/ stroming uit het nationaal-socialisme om de ideologie van zijn beweging uiteen te leggen en daty hem een oud-kolloborateur, duidelijk verbeterd over de naoorlogse repressie, het had over de leugen van de zes miljoen Joden. De gasten uit Polen hadden naar verluidt gezorgd voor een film over de naziverschrikkingen in Polen en ze zouden zelf nog in de concentratiekampen gezeten hebben. Wanneer die buitenkomen met de NSV's worden te dan ook door 160 mensen van MLB, ASR, en VVS uitgekreten voor nazi's. Men moet

voorzichtig omspringen met de bescherming van de democratie. Maar de KVHV'er die me dat vertelt, draagt op zijn boekentas een sticker voor atoomenergie («Steinzeit, nein danke») en voor de vrienden van Zuid-Afrika. Hij steunt dus de blanke democratie van Pretoria. «Zuid-Afrika verleent binnenkort onafhankelijkheid aan het thuisland Ciskei. De blanke regering spaart geld noch moeite om een nieuwe hoofdstad te bouwen en grote feestelijkheden te organiseren. In Ciskei haalt één kind op twee het vijfde levensjaar niet. De zwarte vakbonden boycotten de onafhankelijkheidsfeesten.» (BRT-Aktueel).

* De KUL-overheid wil nog altijd niet lokalen van de unief ontzagen aan het NSV, zoals de UFSA doet. Dit ondanks herhaalde schriftelijke verzoeken aan de ASR en de kringen. MLB zag in het feit dat De Somer de Leuvense stadspolitie opbelde een lakshied tegenover fascistische bendes. Het was echter alleen maar een preventieve politie-aktie om te verhoeden dat vechtende studenten stukken zouden maken in lokaal M14.

* Sommige studenten vinden dat de Veto teveel een krant aan het worden is en geen blad voor studenten-

nieuws. Er zou meer kring- en radennieuws moeten komen. Maar de Veto is wat de mensen komen binnenbrengen aan artikelen en als o kringen of raden niets schrijven, ja dan. Voor het fakulteitsnieuws moeten de kringbladen maar zorgen. Graag reaktie daarover, misschien een lezersonderzoek?

* Ontslagnemend minister Vandeputte kwam voor de Europakring spreken in de grote Aula. 't Schijnt dat hij over alles heeft gesproken behalve de indeks, de devaluatie en de Paribas-fraude. Op een eksamen zou hij een nul gehad hebben, hij zat ni. naar de kwestie. Een bomvolle aula heeft niet veel nieuws gehoord. Maar de receptie achteraf was meegenomen.

* Tweede-lic-student zijn is iets apart. Het jaar bolt uit. Tijdens de enkele lessen zie je nog maar weinig mensen van je jaar. Iedereen bouwt aan zijn toekomst, legt zijn fischebak aan, schrijft zijn thesis, valt zijn promotor lastig, geeft zijn eksamenlessen. Een diploma en een lief om zijn beroepsleven door te komen. Men denkt aan werkloosheid, solliciteren, plaatsingshulp. Men blikt terug op zijn studentenjaren. Toen we achtien waren, jong en onnozel... Echt fin de carrière.

DEBAT VREEMDE STUDENTEN

Het beste uit de kringbladen Interview met Luc Huyse

S. Datuk

ISOL - Vreemde student
(Indonesië)

M. Van Dommelen

N.C.O.S.

R. Vanermen

Dienst Internationaal Onthaal K.U.L.

M. Veys

F.S.I.E.E.

K. De Raedt

Kabinet Ontwikkelingssamenwerking

Buitenlandse student

Hongerstaker uit Luik

DI. 15 DECEMBER 20 U.
DE VALK
ORG. SOCIALE RAAD

Een schets van de problematiek van de vreemde studenten aan onze universiteiten kan u lezen in *Veto* nr. 10 van vorige week (voorpagina).

Programmawijziging voorgesteld in Dierkunde

Naar aanleiding van het emeritaat van Prof. Koch werd voor de licenties Dierkunde een wijziging voorgesteld van de cursus «Problemen uit de Vergelijkende Fysiologie en Biochemie». Waarvoorheen door Prof. Koch de twee delen elk om de twee jaar aan 1ste en 2de licentie Dierkunde te samen werd gedoceerd (dus 2x2 semesteruur), zullen nu twee docenten elk de helft van de vacante cursus voor hun rekening nemen (zijnde 2 semesteruur).

Op de P.O.C.-vergadering van 22 oktober II. werd nu voorgesteld om de twee gedeelten verder op te splitsen zodanig dat elke docent zowel in 1ste als in 2de licentie zou kunnen lesgeven (maar dan elk 1 semesteruur per jaar). De P.O.C. argumenteerde dit in haar verslag als zou de nieuwe schikking toelaten «dat de docenten van elk deel ook elk jaar contact zouden hebben met de studenten van 1ste licentie». Dit contact wordt door de docenten als positief aanzien onder meer voor het aantrekken van studenten voor het maken van een eindverhandeling in hun laboratorium.

Van hun kant protesteerden de studenten bij monde van hun vertegenwoordiging, op de Faculteitsraad van 13 november, tegen de voorgestelde herrangschikking van de lesuren, omdat deze het totaal aantal ondervragingen in de licenties voor dat vak van twee op vier zou brengen, wat een feitelijke verzwa- ring betekend van het programma. In de daarna gevoerde discussie op Faculteitsraad werd aangehaald dat reeds een feitelijke verzwa- ring werd ingevoerd, aangezien dat Prof. Koch het programmaboek niet volgde, in die zin dat hij slechts de helft van het geprogrammeerde aantal uren doceerde. Anderzijds wezen sommige professoren er op dat er in de practica in het algemeen was gesnoeid wat dus ter compensatie van de overige verzwa- ringen zou dienen. Hierbij werden geen precieze cijfers naar voor gebracht.

Uiteindelijk werd er nog geen definitieve beslissing genomen en werd de bal teruggespeeld naar de P.O.C.-Dierkunde. Intussen wordt door de studenten een tegenvoorstel

uitgewerkt dat enerzijds rekening houdt met het behoud van het aantal lesuren, zowel voor studenten als docenten, en anderzijds met het behoud van het aantal examens.

Achteraf werd het door leden van de P.O.C. de studentenvertegenwoordiging kwalijk genomen geen consequente houding te hebben aangenomen, door al niet te protesteren op de P.O.C.-vergadering van 22 oktober. Volgens de studenten moet er evenwel op gewezen worden dat hun vertegenwoordigers op de P.O.C. de preciese draagwijdte van de genomen beslissing op dat ogenblik nog niet konden peilen. Er was nog geen voorafgaande bespreking mogelijk geweest door het presidium, onder meer door het laattijdig versturen van de P.O.C.-agenda. Ofschoon hieromtrent ook wel andere meningen gangbaar zijn, bepalen de statuten van Bios dat de studentenvertegenwoordigers naar buiten uit steeds het standpunt van het presidium dienen te vertolken.

Men kan zich afvragen in hoeverre men er zich rekenschap van geeft dat belangrijke beslissingen (zoals deze betreffende de leerprogramma's) niet afhankelijk kunnen gesteld worden van toevalligheden, zoals een moment van onachtzaamheid bij een studentenvertegenwoordiger. Het proces van trapsgewijze verzwaren van de curricula is me dunkt genoegzaam bekend geraakt, te meer daar in de studies van de dienst voor Studentenvoorzieningen (DE-PREEUW, BRACKE, MANS, 1980) (1) o.a. de eerste licentie Dierkunde model stond voor toetsing van de studiebelasting. Men vraagt zich trouwens af welk onderwijsbeleid aan deze programmawijziging ten gronde ligt, als men geloof kan hechten aan de geruchten («in de wandelgangen») dat het hele gedoe een gunstmaatregel beoogt ten opzichte van een welbepaald docent.

W.A.

(1) DEPREUW, E., BRACKE, E., en MANS, J., - Empirisch onderzoek van enkele kwantitatieve aspecten van de studielast in vijf studierichtingen van de K.U. Leuven. De evolutie tussen 1962 en 1978. Leuven, Interne nota van Studentenvoorzieningen K.U. Leuven, 1980.

Deze rubriek is ditmaal grotendeels gewijd aan het interview met socioloog prof. Luc Huyse uit de laatste *Balans* (het blad van het VRG).

BALANS nr. 2 (VRG). Het monster van de statuten steekt nu ook al zijn walgelijke tronie op in deze Balans. Ditmaal echter in een redelijke bui, want de oude VRG-statuten werden met de helft aan artikels ingekrompen tot er 25 over waren. Zo door doen tot «en toen was er geen meer». Hoofdbrok van dit nummer is ook weer het interview, ditmaal met Luc Huyse, die, zo blijkt uit de afgebeelde identiteitskaart, het lucratieve beroep van «bediende» uitoefent. Prof. Huyse vertelt dat hij uit een West-Vlaams arbeidersgezin afkomstig is, en door toeval of eigenlijk door ingreep van eerst de pastoor en later

een Jezuïet (wie zei er iets kwaads van Jezuïeten?) is doorgegaan met studeren. Hij heeft de ongelijke kansen aan den lijve ondervonden (om een beurs te krijgen moest je toen nog onderscheidingen halen). Zijn indruk over de democratisering: «Mijn indruk is het altijd geweest dat men democratiseringsmaatregelen heeft getroffen uit een economische drijfveer. Op het moment dat die weggevallen is - omdat men genoeg hogeschoolden had... op dat moment is ... de pit uit de democratiseringspolitiek verdwenen». Over zijn hoofdredacteurschap van

«De Nieuwe Maand»: «Het tijdschrift is ontstaan in zijn huidige vorm in '71 als antwoord op een toenmalige vraag naar politieke vernieuwing. DNM was in die zin nieuw dat mensen uit verschillende politieke bewegingen bij elkaar gingen zitten... met de bedoeling die (progressieve) hergroepering tot stand te brengen. DNM floereert nu wel als tijdschrift en heeft nu vooral een taak op het stuk van politieke vorming, maar men kan niet zeggen dat die hergroepering van de politieke krachten voor morgen is... zelfs niet voor overmorgen.»

Over het begrip progressief zijn: «Progressief is diegene die bewust aanstuurt op het milderen van sociale ongelijkheid.» «Ik zou zeggen, er zijn

vervolg op p. 12

STUDENTEN (VR)ETEN OP Z'N ITALIAANS

Spaghetti is één van de meest klaargemaakte schotels in Leuven. De werkgroep «Voeding» meent te weten (uit betrouwbare bron) dat spaghetti in de studentermiddens meestal op volgende wijze klaargemaakt wordt:

- witte spaghetti met een saus van gemengd (vet) gehakt, wat ajuint en tomatenpuree. Dit gekruid met Pili-Pili en een hoop kruidenmengsels (zout!).

Dit eten (sic.) bevat veel kaloriën, vet en zout, maar heel weinig mineralen, vitaminen, vezels en sporelementen.

Daarom stelde de werkgroep een alternatief spaghetti-recept op. We vergelijken ook de kostprijs even.

* Benodigdheden voor 4 personen :

Alternatief recept :

500 gr volkoren spaghetti	40,- Fr
100 gr american(niet bereide)	20,- Fr
3 paprika's (groene)	40,- Fr
3 ajuniën	7,- Fr
1 doos (L.)gepelde tomaten	21,- Fr
1 doos tomatenpuree	7,- Fr
100 gr. gemalen kaas	18,- Fr
	153,- Fr/4

Studentenrecept :

500 gr. witte spaghetti	30,- I
600 gr. gemengd gehakt	84,- I
4 ajuniën	10,- I
2 dozen tomatenpuree	14,- I
100 gr. gemalen kaas	18,- I

156,- I
= 39,-
pp.

* Bereidingswijze :

Snij de ajuint en de paprika's klein, fruit ze en laat ze verder gaar stoven. Bak de american in een aparte braadpan bruin. Doe de gepelde tomaten, de tomatenpuree en de kruiden bij de gestoofte groenten. Voeg als laatste het vlees toe en dien op met gemalen kaas. .... Smakelijk !!

IN DE VERSCHILLENDE ALMA-RESTAURANTS. BIJ DEZE SELECTIE WERD REKENING GEHOUDEN MET EEN PRIJS - KWALITEIT VERHOUDING. M.A.W. DIT ZIJN MENU'S MET EEN ZEER GOEDE VOEDINGS- WAARDE EN RELATIEF LAGE PRIJS. UITGAVE: ALMA vzw VOORLICHTINGSDIENST. VOOR INLICHTINGEN EN SUGGESTIES: E.VAN EVENSTR. 2c 2e VERD. BUREEL LEO VAN DER AA TEL. 229911

RESTAURANT ALMA I II III		SNACK ALMA I, PAUSCOLLEGE, GASTHUISBERG	
MA 14/12	Oostendse schnitzel Schorseneren in room <u>Tip</u> : Nagerecht naar keuze Enkel 's middags	Kippenschnitzel Provençaalse saus Gek. aardappelen <u>Tip</u> : Melknagerecht + Fruitnagerecht	
DI 15/12	Varkensrib Rode kool Volle rijst <u>Tip</u> : Melknagerecht	Hamburger Rauwkost Kroketten <u>Tip</u> : Melknagerecht	
WO 16/12	Varkensgebraad Princesebonen Gek. aardappelen <u>Tip</u> : Melknagerecht Enkel 's middags	Loze vinken Groenten Puree <u>Tip</u> : Melknagerecht	
DO 17/12	Pladijs Ratjetoe Gek. aardappelen <u>Tip</u> : Melknagerecht Enkel 's middags	Gehakte steak Ratjetoe ALMA I en Gasthuisberg: kerstmenu	
VR 18/12	Braadworst Spruitjes Gek. aardappelen <u>Tip</u> : Melknagerecht Enkel 's avonds	Rundergebraad Rauwkost Kroketten <u>Tip</u> : Melknagerecht	
SNACK ALMA II ALTERNATIEF		SEDES	
MA 14/12	Gebakken rijst met groenten en zeevruchten Hoofdbestanddelen: ui-look-kikkererwten-rijst garmalen-mosselen	Varkensrib Landaise Gek. aardappelen <u>Tip</u> : Fruit- en Melknagerecht Enkel 's middags	
DI 15/12	Loempia met zuur-zoete saus Hoofdbestanddelen: prei-soyascheuten-vijgen-deeg	Aillade Gek. aardappelen <u>Tip</u> : Melknagerecht Enkel 's middags	
WO 16/12	Napolitaanse Spaghetti Hoofdbestanddelen: uitomaat-kaas-look-wortelen-rauwkost	Toscaanse Gehakte steak Gek. aardappelen <u>Tip</u> : Melknagerecht Enkel 's middags	
DO 17/12	Groententaart Hoofdbestanddelen: seizoengroenten met rijst	Couscous <u>Tip</u> : Melknagerecht Enkel 's middags	
VR 18/12	Haversteak met soyasia Hoofdbestanddelen: uihavervlokken-prei-gerst vlokken-knoelselder-mel	Roemeense viskroketten Gek. aardappelen <u>Tip</u> : Melknagerecht Enkel 's avonds	

De aangeduide tips zijn een aanvulling om het menu nutritioneel volledig te maken.

Sociobiologie : schakel tussen biologie en maatschappijwetenschappen ?

«De wetenschap is in een situatie van ontlustering geraakt, ... een niet onbelangrijk deel van onze samenleving koestert een negatieve, bijna vijandige houding ten aanzien van de wetenschappen ...», aldus Dr. Jan De Laender in zijn «Andere Kijk op de Mens» (1). En de recente vooruitgang van AGALEV op 8 november zal volgens Tindemans' luisteraars wel op hetzelfde moeten wijzen. Anderzijds kan men moeilijk nog naast het verschijnsel kijken hoe de maatschappelijke betekenis van de wetenschappen de laatste jaren zienderogen is toegenomen. Dit is in belangrijke mate aan de biologie te wijten die sinds de jaren '70 onder één of andere vorm niet uit de publieke discussie is geweest, met hete hangijzers als eugenetica en «genetic engineering», ecologie en het groene revêil, ethologie en de dierlijke oorsprong van menselijke agressie, enz...

Sociobiologie

Onder dit lijstje misstaat zeker niet de sociobiologie, die tijdens het vorig decennium met veel basuingschaal geïntroduceerd werd als de wetenschappelijke brug (of koepel) tussen biologie en maatschappijwetenschappen. In 1975 werd deze gelanceerd door de entomoloog Edward O. Wilson met het magistrale boek *Sociobiology. A New Synthesis* (2). Dit werk besloeg het gehele dierenrijk, en werd in 1978 opgevolgd door *On Human Nature* (3) waarin Wilsons inzichten op de menselijke soort werden toegepast.

Daar aan deze «nieuwe» wetenschap in niet geringe mate een politiek luchtje zat, bewees niet alleen de bijzondere interesse vanwege het grootkapitaal en rechtse kringen maar ook de heftige reacties van internationale wetenschappelijke organisaties (Paul Wouters in DNM, december 1980) (4). Strekking van de kritiek was dat de sociobiologie een intrinsiek rechtse wetenschap zou zijn, van seksistisch en racistisch tot fascistoid.

Synthese

Voor intellectueel-rechts neemt de sociobiologie ongeveer dezelfde plaats in als voordien de ethologie of de biologie van het gedrag, ofschoon ze daaraan niet helemaal schatplichtig is. Volgens haar definitie zou sociobiologie zoveel moeten zijn als «de studie van de biologische basis van alle sociaal gedrag, inbegrepen dat van de mens». Centrale thema's daarbij zijn het *egoïstische* en het *altruïstisch gedrag*. Het is belangrijk in te zien dat de sociobiologie, in tegenstelling tot de ethologie, weinig oorspronkelijk materiaal naar voren brengt; niet ten onrechte draagt Wilsons' boek de ondertitel «A new Synthesis». Het is vooral een theoretisch gerichte discipline, uitgaande van een overkoepelende visie op eerder aangebracht materiaal.

De wetenschappelijke achtergrond van de sociobiologie gaat in feite terug tot Darwin's evolutietheorieën. «Het is niet toevallig dat ook toen, net zoals nu, een spontane associatie tot stand kwam tussen de biologische evolutietheorie en het gedachtengoed van een bepaalde liberale elite. Toen Darwin vorige eeuw zijn theorieën voorzichtig vooropstelde, werd hij daarmee bij dat publiek gretig binnengehaald. Terstond verhuisden begrippen als «*Struggle for life*» en «*Survival of the Fittest*» van het dieren- en plantenrijk naar de vrije-markteconomie!»

Neo-Darwinisme

Darwin zelf was niet vertrouwd met de onderzoekresultaten van Mendel, de Oostenrijkse monnik die alleherende kruisingsproeven verrichtte met runderen. Er was dus toen nog geen overlevingsmechanisme bekend, en in zijn evolutietheorie bleek dit de ontbrekende schakel te zijn. Met de herontdekking rond 1900 van het werk van Mendel kreeg men werkelijk inzicht in de manier waarop nieuwe kenmerken ontstaan (mutaties) en zich overdragen op volgende generaties (erfelijkheid).

Determinisme

Een niet onbelangrijke kritiek die op deze sociobiologie weegt, is het nauwelijks verholten *determinisme*. Dit is geen toevallige tekortkoming denkt Paul Wouters (4), want de alliantie tussen conservatieve ideologieën en een deterministisch beeld van de mens gaat lang vooraf aan de sociobiologie, en zal evenmin met de sociobiologie verdwijnen.

Altruïstisch gedrag zou volgens de sociobiologen enkel mogelijk zijn mits een systeem van verwantschapselectie (cfr. hoger), waarbij een globale netto-winst aan «fitness» voor de groep essentieel is. En dit omdat de genen die verantwoordelijk zouden zijn voor het «altruïstisch gedrag» anders voor hun eigen ondergang en die van hun drager zouden zorgen, en dus zouden uitsterven. Het voorbeeld wordt aangehaald van het dier dat instinctief alarm slaat voor de hele kudde, daarmee de aandacht van de vijand op zich trekt en zodoende zichzelf de dood injaagt.

Altruïsme kan men zodoende beschouwen als een vorm van groeps-egoïsme. Indien men daarmee de sociale insectenstaten bedoelt, zoals bij mieren, termiten en bijen, kan men dat inderdaad zodanig stellen.

Maar wat een «*altruïstisch gen*» bij de mens zou moeten voorstellen, is mij echter niet zo duidelijk. Een bepaalde nucleotidensequentie in het DNA weliswaar, die een bepaald eiwit codeert, doch hoe zou dan dit eiwit zo'n complexe gedragingen zoals die bij altruïsme voorkomen, op zijn eentje kunnen determineren? Het lijkt mij verstandiger eerst even naar het milieu te kijken, zeker voor wat de menselijke soort betreft, waar de beïnvloeding door opvoeding, milieu, enz ... niet uitgeschakeld kunnen worden.

Deze kritiek toont duidelijk hoe de sociobiologie gegroeid is uit de studie van de sociale insectenstaten (E. O. Wilson is entomoloog aan de Harvard Universiteit), maar in de extrapolatie van gegevens over het gehele dierenrijk nogal ver is gegaan. Wat de sociobiologie van de mens betreft kan men zelfs nauwelijks van een structureerd geheel spreken. We hebben, veeleer te maken met enkele nogal geïsoleerde theorieën

en vooral met veel veronderstellingen. Het lijkt erop alsof de sociobiologie voor wat de mens betreft, in hetzelfde bedje ziek is als de ethologie, zoals deze door de befaamde Desmond Morris nogal frivol wordt bedreven.

We zullen echter Desmond Morris' bijdrage tot de kennis van de menselijke biologie en de biologie van het menselijk gedrag dit keer buiten beschouwing laten. Ook de kritische analyse van Wilsons sociobiologie is hiermee niet afgehandeld, doch centraal hierin kan men zeker het hoger geschetste determinisme aanvoeren.

(Bovenstaand artikel is gebaseerd op de meer uitvoerige analyse van de sociobiologie door Paul Wouters in *De Nieuwe Maand*, decembernummer 1980).

Wilfried Allaerts

Referenties

- (1) De Laender Jan, 1981 - *Een andere kijk op de Mens* - Uitgeverij Altorra, Averbode.
- (2) Wilson, Edward O., 1975 - *Sociobiology A new Synthesis* - Harvard U.P.
- (3) Wilson, Edward O., 1978 - *On Human Nature* - Harvard U.P. (vertaald als «De Gouden Kooi»)
- (4) Wouters, Paul, 1980 - *Sociobiologie en rechts: een «natuurlijk» verband* - *De Nieuwe Maand*, december 1980.

vegetarisch eethuis de leltie

samen met de natuur
vieren we de overwinning van licht
op duisternis

we doen dit op ons **MIDWINTERFEEST**
op za 19 december met

een warme maaltijd van 18 tot 20.30u
een glaasjwijn, muziek, aans en
knabbeltjes in de late uurtjes.

C. Meunierstraat 87 Leuven
tel 22 65 23

Misverstanden rond evolutie

De biologische evolutietheorieën zullen wel in heel wat studierichtingen op het programma staan. Dit is echter nog geen reden om van elk universitair geschoold te verwachten dat hij de geschilpunten tussen de evolutietheorieën van Darwin en Lamarck op een rijtje zou kunnen zetten. Integendeel, het doorsneekaderlid wordt nogal eens Lamarckaanse inzichten voor Darwinisme verkopen. Om een voorbeeld te noemen: het is me herhaaldelijk voorgevallen dat men zich het idee had gevormd (of laten voorzeggen) dat de mens zich na verloop van tijd aan radio-actieve straling zou weten aan te passen. Een ander, onschuldiger voorbeeld las ik in de *Knack* van 28 oktober j.l., waar men suggereerde in het kader van de steeds vorderende ruimtevaart (1) dat er na x jaren waarschijnlijk een nieuw type mens zou ontstaan, aangepast aan het leven in de ruimte, aan de toestand van gewichtsloosheid, enz... Nu, wat dat nieuw type mens betreft, zonder catastrofe voor de huidige soort zal die er wel niet komen. De radioactieve straling daarentegen is er al. Ook de befaamde Lamarck (1744-

-1829) verdedigde reeds deze idee van aanpassing van een organisme aan de levensomstandigheden onder invloed van die levensomstandigheden. De giraffe die een lange nek krijgt als het ware doordat ze de blaadjes van de bomen steeds hoger wil afknagen. De ideeën van de Lamarck werden echter door Darwin (1809-1882) achterhaald, doch volledige wetenschappelijke zekerheid bereikte men pas later.

Een menselijke evolutie zoals hoger gesuggereerd, zou volgens de huidige wetenschappelijke inzichten, die in belangrijke mate terugvallen op het werk van Darwin, aldus moeten verlopen. 1) Er ontstaat eerst lukraak een mutant, die bijvoorbeeld tegen de radio-actieve straling zou bestand zijn. Reeds op dat punt voorzie ik grote moeilijkheden om in een wetenschappelijk stramen te kunnen passen. Er is nog nooit in de evolutie van het dierenrijk van de ene dag op de andere een mutant ontstaan met een huid van ons of beton. (Zoiets is nogal absurd in ons biochemisch systeem dat vnl. gebaseerd is op het element

koolstof).

2) Maar vervolgens zou die mutant zich moeten kunnen vermenigvuldigen en zich ergens een niche in het biologisch systeem weten te bemachtigen. Stel dat zijn aanpassing succesvol is, (wat ook vrij onwaarschijnlijk is omdat mutaties doorgaans niet doelgericht geschieden, en meestal ook eerder negatief dan positief uitvallen) in dat geval moet de niet aangepaste - dat zijn wij - verdwijnen, of op zijn minst plaats ruimen. Kortom, als er ooit zo'n evolutie zou plaatsvinden zou dit ten koste zijn van de huidige soort.

Dit kan voor velen evident klinken, maar het was toch wel gezegd worden voor degenen die in hun «achterhoofd» blijven hopen op een biologisch «achterpoortje», waardoor de verloering van het milieu wel zo erg niet zal zijn. Voor die gedachte is men best gewaarschuwd.

Wilfried Allaerts

(1) Lode Willems - «Columbia gaat weer vliegen», *KNACK* 11° jaar, nr.44, 28 oktober 1981.

De twinties en de sixties: kan onze democratie de welvaart niet aan?

Vandaag de dag associeert men economie bijna reflexmatig met de huidige economische crisis. De economische wetenschap teert op crises zoals de farmaceutische wetenschap overleeft dankzij ziekten. Zoals een medicus ziekten poogt te verschalken via wetenschappelijk onderzoek en ondervinding, zo zal de ekonom voor zijn «economische crises» voorschriften aanbieden die hij verkregen heeft dankzij economische en ekonometrisch onderzoek en dankzij vroegere economische crises. In deze bijdrage probeer ik vanuit verschillende gezichtshoeken een ontleding te bieden van de economische wereldkrisis van de jaren dertig in een poging om daaruit een diagnose af te leiden voor de zorgwekkende economische toestand waarin we nu verkeren. Hoe «gay» waren de «twinties» en hoe «golden» de «sixties» dan wel dat ze de kiemen van hun eigen ineenstorting reeds in zich droegen? Hoe kan men de symbolische zeven magere jaren van een economische crisis afleiden uit de economische, socio-politieke en zelfs psychologische en filosofische krachten die telkens weer vernietigend inwerken op alle bijbelse zeven vette jaren?

I. «Great Depression» tijdens de jaren dertig

Gay twinties - Great Crash - Great Depression - World War II waren vier logisch opeenvolgende schakels in het toenmalige socio-economische maatschappijbeeld. De periode 1925-1929 schetst men als de tijd van de grote illusie. Deze illusie groeide uit het samengaan van een economische hausse met een politieke ontspanning die beide de eerste wereldoorlog in de verste herinnering afsloten. De stijgende industriële productie verbeterde de economische situatie van heel wat mensen die nu zelfs in grotere getale duurzame consumptie-artikelen konden aankopen. De illusie van de «gay twinties» haalde echter niet de jaren dertig. In de herfst van 1929 volgde de ineenstorting van de effectenmarkt die met haar sneeuwbal-effecten een periode van kollektieve verarming inluidde. De, tot nu toe, grootste depressie van deze eeuw openbaarde zich vanaf toen, hoewel haar structurele wortels vroeger en dieper groeiden. De ineenstorting van de beurswaarden versnelde de depressie, maar ze vormde niet de oorzaak van haar ontstaan. De kollektieve verarming en achteruitgang kenmerkte zich vooral door de terugval van prijzen en lonen, door de massale werkloosheid, de pijnsdalende winsten, de daling van in- en uitvoer, daling van het Bruto Nationaal Produkt en een algehele toestand van overproductie.

Hoewel deze crisis reeds lang uitgewoed is, slagen controversele ekonomen en publicisten (als Milton Friedman, John Kenneth Galbraith, Paul A. Samuelson...) er niet in gelijkaardige oorzaken te (her)kennen. De relativiteit van de economische theorie kan men gemakkelijk aantonen aan de hand van de analyse van verschillende ekonomen aangaande eenzelfde economisch fenomeen. Over de «Great Depression» vinden deze ekonomen hele boekdelen. Was deze tussenoorlogse depressie niet een eerste duidelijk teken aan de wand van het langzame verval van het kapitalistisch stelsel als sputterende motor van het Industriële Tijdperk en als historische tussenschakel tussen feodaliteit en sociocentrisme?

J.K. Galbraith

De beroemde Amerikaanse professor-ekonoom-publicist John Kenneth Galbraith wees er in 1954 in zijn boek «The Great Crash» op dat de ineenstorting van de effectenbeurs gemakkelijker te verklaren valt dan de depressie die erop volgde. De fluxue daling van de beurswaarden wijt hij aan de massale spekulatiebeweging die eraan voorafging. Eens het vertrouwen in steeds hogere beurswaarden is geschokt, ondergaat de beurs het trieste lot van elke spekulatie: massale verkoop, uitlopend op een ineenstorting van de beursnoteringen.

Wanneer hij graaft naar de diepere wortels van de depressie onderzoekt hij eerst de oorzaken van de daling van de Amerikaanse economische activiteit vóór 1929. Daarna verklaart hij waarom de economische activiteit bleef dalen, en laag bleef, gedurende tien jaar. De dalende stroomversnel-

ling van de industriële activiteit in de tweede helft van de negentiende eeuw wijt hij aan de recessie in de investeringen. De fikse toename van de productie en de arbeidsproductiviteitsstijging met 43% tussen 1919 en 1929 enerzijds en de stabilisatie van de lonen en prijzen anderzijds vergrooten de winsten van de bedrijven. Deze winsten verhoogden de uitgaven van de rijken en moedigen de massale, toenemende investeringen in kapitaalgoederen aan. De bedrijven overschatten echter de toename van de vraag (die niet snel steeg wegens de stabiele koopkracht van het grootste gedeelte van de Amerikaanse bevolking) en planden en realiseerden meer investeringen dan eigenlijk nodig was. De daaropvolgende voorzichtigheid verminderde de investeringen wat leidde tot een knauw in de productie. Deze daling van de totale vraag (door de vertraging van de investeringen) reflecteerde dan in een vermindering van productie. Een ideaal deflator klimaat wordt zo geschapen door de markt; zowel prijzen als lonen dalen. Enigzins simplistisch ziet deze evolutie er als volgt uit:

Tot augustus 1929 kon men slechts een zeer kleine achteruitgang van de activiteit en de werkgelegenheid waarnemen. Dat de recessie van 1929 bleef voortduren en alsmaar ruimere dimensies aannam verklaart Galbraith door de ongezonde en zwakke structuur van de Amerikaanse economie die een crisis onvermijdelijk maakte.

Voorerst is er de zeer ongelijke inkomensverdeling: de 5% rijkste top van de bevolking ontving een derde van het nationaal inkomen. De ganse ekonomie werd zo labiel afhankelijk van zowel het hoge peil van de investeringen als van de grote uitgave aan luxegoederen. Verder ziet hij ook de slechte structuur van de Amerikaanse ondernemingen (die tezeer gebonden zijn aan holdings en investment trusts) en banken (een te hoog aantal onafhankelijke banken zodat de falen van één bank als een psychologisch domino-effect een hele reeks falen inluidde). Ook de betalingsbalans verkeerde door het overheersende Amerikaanse economisch isolationisme in een twijfelachtige toestand.

Uit het huwelijk van de «Great Crash» met de bovengenoemde verzwak-kende pijlers van de economische structuur ontsproot de «Great Depression» als enfant terrible. De ineenstorting van de beurswaarden ruïneerden in eerste instantie de rijken die in die tijd over een zeer ruim deel van het te besteden inkomen

beschikten; een ideaal deflatorieklimaat openbaarde zich: daling van de productie, van de bestedingen, van het nationaal inkomen. De «Great Crash» buitte ook de zwakheden van de bedrijven uit: vele bedrijven moesten hun activiteit verminderen of werden opgedoekt door de ineenstorting van de holdings en investment trusts. De banken stuikten in mekaar omdat ze in liquiditeitsnood kwamen na de massale opragingen wegens de falen van enkele banken. De fatalistische ingesteldheid en het conservatieve beleid (Keynes' anti-cyclische therapie leek nog veraf) verergerden de depressie aanzienlijk. J.K. Galbraith besluit dat met een gezonde ekonomische toestand in 1929 de gevolgen van de ineenstorting van de effectenbeurs minimaal zouden geweest zijn. Nu bektomtoonde de «Great Crash» de kwetsbaarheid van de zakenwereld.

Thatcher: beleid door Friedman geïnspireerd.

J.K. Galbraith besluit dat met een gezonde ekonomische toestand in 1929 de gevolgen van de ineenstorting van de effectenbeurs minimaal zouden geweest zijn. Nu bektomtoonde de «Great Crash» de kwetsbaarheid van de zakenwereld.

Milton Friedman

Milton Friedman vertolkt de monetaristische visie op de economische geschiedenis en op het hendaags ekonomisch beleid. Het monetaristische denken kent voor het op peil houden van de waarde van het geld een grote betekenis toe aan het beheersen van de groei van de geldhoeveelheid. Friedman verschilt van Galbraith in zijn analyse van de oorzaken van de Grote Depressie van de jaren '30.

Friedman trekt fel van leer tegen de publieke opinie die uit de Grote Depressie besluit dat de regering een grotere rol moet spelen om de instabiele privé-ondernemingen te helpen. Ook de beroepsekonomen die stellen dat «money does not matter» neemt hij op de korrel. (Deze beide stellingen waartegen Friedman fulmineert, vonden later hun synthese in de werken van John Maynard Keynes). Milton Friedman, als monetarist, stelt hier tegen dat de Depressie uitgelokt was door het falen van de overheid en niet door de fouten van de privé-ondernemingen. Ook kent hij een zeer grote rol toe aan het geld voor het tot stand brengen van de economische stabiliteit.

Hij richt zijn aanvallen vooral tegen The Federal Reserve System, de Amerikaanse monetair autoriteit, die een verpletterende druk legde op de ekonomie en die met haar politiek zorgde voor een daling van de geldhoeveelheid met één derde tussen 1929 en 1933 waardoor de ekonomische activiteit fel werd verzwakt. Volgens de later Nobel-prijswinnaar was de depressie dan ook de tragische getuigenis van de

belangrijkheid van het geld. Het lijkt hem onmogelijk dat de depressie zolang zou hebben geduurd en zo streng zou hebben gewoekerd indien de Fed. vroeger een neergang in de geldhoeveelheid had voorkomen. Die neergang was het voornaamste gevolg van de ineenstorting van talrijke banken die mekaar meesleurden in het faillissement. Door dit domino-effect daalde de totale geldhoeveelheid aanzienlijk. De monetaristisch tegenrevolutie na de Keynesiaanse revolutie vervulde het ekonomische denken zozeer dat nog moeilijk eenduidige konklusies kunnen worden afgeleid van een kompleks maatschappijgebeuren als de Grote Depressie.

II. Opbloei en zwanezang van het kapitalisme in de 20ste eeuw

De crisis van de jaren '30 dekte een andere lading dan de hendaagsa crisis. De jaren dertig kan men ekonomisch samenvatten in de term depressie (d.i. de absolute daling van de groei) terwijl de huidige ekonomische toestand eerder het beeld van een diepgevortelde recessie (d.i. een vertraging van de groei) oproept. Een vergelijking tussen een periode die definitief tot het verleden behoort met de huidige voortschrijdende periode vertoont reeds vlog historische leemten. Deze lacunes maken een interessante vergelijking echter niet geheel onmogelijk en zinloos zodat de ontleding van de overeenkomsten en verschillen vruchtbare conclusies kan openbaren voor het huidige politiek-ekonomisch beleid.

De huidige recessie wortelde zich vast in de jaren zestig, vertoende zich aan de oppervlakte in 1973 en groeide alsmaar zodat ze nu een belangrijk deel vormt van het maatschappelijk bewustzijn. De Grote Depressie van de jaren dertig geraakte slechts uit het slop met medewerking van J.M. Keynes en Adolf Hitler. Sommige ekonomen menen dat de huidige crisis veel minder nefast is dan haar grote voorganger en dat een aangepast, moedig ekonomisch beleid zou volstaan om haar op te lossen. Anderen zijn pessimistische waar ze stellen dat het huidige structurele falen van onze ekonomie nog maar een aanloop is naar een fundamentele ekonomische ineenstorting (onder ekonomie versta ik hier de gangbare kapitalistische definitie van ekonomie, m.n. winst ekonomie, en niet de basisdefinitie, m.n. ekonomie in de betekenis van behoeftenbevrediging). Deze ekonomische neergang, zo zeggen zij, zal geheel onze westerse maatschappij begeleiden naar een nieuw tijdperk van de eeuwige evolutie: het tijdperk van de cybernetica, van de genetica, van de ruimtevaart, van de parapsychologie, van het definitieve socialisatieproces.

Twee belangrijke evoluties sinds de jaren dertig

Neo-marxistische ekonomen stellen dat de huidige crisis uitwendig bijna volledig van deze van de jaren dertig verschilt: alleen de massale werkloosheid roept herinneringen op. Toch meent o.m. Jean-Pierre Van Rossem dat de oorzaken wezenlijk dezelfde waren: in 1927 daalde de winstvoet tot 6,09% terwijl het doornee rendement op (staats)obligaties 6,57% bedroeg. «Vanaf dat ogenblik verzwaakte de ekonomische aktiviteit aanzienlijk het renderender wordt te beleggen in risicovolle obligaties dan te investeren in risicodragend kapitaal.» In 1975, analoog met 1927, valt de winstvoet (die na de oorlog weer flink was gestegen) terug tot 7,50% terwijl het gemiddelde rendement op obligaties 8,54% bedroeg.

Naast dit parallellisme wijst Van Rossem op twee fundamentele verschillen in de ekonomische orde die tussen toen en nu grondig is geëvolueerd:

(1) de evolutie van zuivere concurrentie tot oligopolie- of monopoliekapitalisme. Dit verklaart waarom we nu, hoewel we net als toen met een overproductie te kampen hebben, geen deflatoire kenmerken kunnen onderscheiden. In de jaren dertig zorgde bij overproductie het mechanisme van vraag en aanbod ervoor dat de prijs daalde; de vrije markt verplichtte de ondernemer deze prijs te nemen (de ondernemer was een «price-taker») en riep zo deflatie in het leven. Vandaag is dit niet meer zo vanzelfsprekend aangezien de monopolische ondernemingen zich grote doelen aan het spel van vraag en aanbod onttrekken: de ondernemer is nu in hoge mate een prijszetter geworden. De deflatoire spiraal (prijsdalingen leiden tot loondalingen, zodat de koopkracht vermindert en de vraag daalt, waarna de prijzen verder gaan dalen, etc...) maakt plaats voor inflatoire impulsen. Om de dalende winstvoet te compenseren zal de prijszetter de prijzen de hoogte in jagen.

(2) de evolutie naar een stelsel van gemengde ekonomie: de overheid grijpt duidelijker in in het ekonomische leven. Ze stimuleert de investeringen en gaat het uitzieken van de ekonomie tegen.

Voor Van Rossem leek het in 1979 in een artikeleneroek in «Knack» nog evident dat de huidige ekonomisch orde maar overeind kan blijven indien de hoog-geïndustrialiseerde samenleving erin slaagt de winstvoet opnieuw op te trekken. Zijn ontroerende besluit verraadt de plaats van ekonomie in een menselijkelevens: «Is er niets dat zegt dat de huidige structurele crisis door een derde wereldbrand moet worden opgelost, dan is er veel, heel veel, dat zegt dat de crisis zo kan worden opgelost. Precies daarom is de huidige crisis één van de grootste uitdagingen waarvoor de regering in de hooggeïndustrialiseerde landen geplaatst worden: de democratie en de wereldvrede staan op het spel. Omdat de winst op het spel staat. Ook dat geeft nadenken over de etiek van onze hele ekonomische orde.»

Crisis ekonomisch, maar ook sociaal en psychologisch

Dit citaat voert de ekonomie terug tot haar werkelijke relevantie in de totale werkelijkheid. Ekonomen ontlenen crises meestal vanuit een te eng perspectief met gevolg dat ze dieperliggende oorzaken of vergelijkingspunten dimineren of zelfs weglaten. Crises ontkiemen meestal in een identiek sociaal en psychologisch klimaat, dat de ekonomische fundamentele aantast zodat de crisis «voelbaar» wordt voor de gemeenschap. Een radikale analyse grijpt terug naar de wortels: ekonomisch crises wortelen meestal in aangetaste kulturele en sociale onderlagen.

«Dit noot meer», wilde de naoorlogse motivatie. De overheid als leidend, regulerend en controlerend mechanisme stelde alles in het werk om herhaling te voorkomen, dit zowel defensief (strakke reglementeringen) als offensief (overheidsinvesteringen, sociale zekerheid, expansiewetten). De herinnering aan 1930 verwaagde met de nieuwe auto, de fleurige kleurentelevisie en het keurige pensioen. Deze ekonomische welvaart zat echter door haar psychologische bijverschijnselen het industriële draagvlak aan terwijl dit industriële draagvlak juist aan de basis ligt van deze welvaart.

Aan de basis van elke crisis ligt immers steeds weer dezelfde psychologische gemoedsgesteldenis: de kortzichtigheid en het konservatisme van de beleidsmensen, het kunstmatig doden van de arbeidslust, het stellen van het onmiddellijk (elektoraal) eigenbelang boven het algemeen belang van de gemeenschap. Het burgerlijk straven naar onmiddellijke tevredenheid, zekerheid, zelfgenoegzaamheid vermoordt op langere termijn elke transcenderende orde. Het kapitalisme ondergaat zo telkens weer de wurggrepen van één van haar eigen kinderen: de welvaart.

Rudy Cuypens

Nadine Gordimer: Literatuur is politiek (in Zuid-Afrika)

21 oktober 1981 om 9.30u. groot Begijnhof, Bovenstraat 96, 3de verdieping. we zitten wat timide te ogen: Jan Sprengers, Erik Dhondt - huidige hoofdredakteurs van 't Germaantje (de initiatiefnemers van dit opzet) - en ik, gewezen koördinator van dat kringblad en nu mee voor Veto.

Timide ja, want we kijken op naar de grote, gerenomeerde romanschrijfster uit Zuid-Afrika, Nadine Gordimer. Ten onrechte stelt nooit iemand zich een heel belangrijk persoon voor in een onogelijke gestalte. Deze haast al te kleine vrouw bewijst overtuigend hoeveel vastberadenheid en zelfbewuste persoonlijkheid van internationale allures een zo beperkt lichaampje kan herbergen. Met veel gemak laat ze een vlot en zacht-klinkend Engels van tussen haar lippen vloeien. Daarbij vermijdt ze opvallend alle moeilijke termen en toch is haar boeiend verhaal zeer afgewisseld. Ze praat beheerst en diepgaand over de politieke situatie van Zuid-Afrika en de plaats van de (haar) literatuur daarin.

Ik? Lesgeven? Toe nou?

In 1980 was Gordimer al eens enkele dagen in België, in Leuven meer bepaald, om er op 2 februari het eredoctoraat van de KUL in ontvangst te nemen. De belangstelling van de pers toen maakte haar doorbraak alhier mogelijk: eindelijk zijn haar boeken in de handel te vinden (al zijn er wel tot noch toe slechts enkele vertaald in het Nederlands). Onlangs van 11 tot 24 oktober, heeft ze weer in ons midden vertoefd; ze pakte in de licenties Germaanse even snel een compleet b-kollege Moderne Engelse Literatuur mee (tien sessies van twee uur, één sessie dagelijks, twee weken van vijf dagen naaien). Hoe het groeide:

Gordimer: Wel, vóór twee jaar heb van België niet veel gezien. Ik was maar enkele dagen hier en ik was konstant ingepalmd door allerlei plechtigheden. Ik dacht bijna dat ik hier zelfs helemaal niet geweest was en ik bezoekte nochtans heel graag alle mogelijke landen. Maar Prof. Servotte had me gevraagd: «We zouden graag hebben dat je ooit nog terugkwam; misschien kan je eens een gastkollege komen geven hier?». Ik antwoordde: «Maar ik kan helemaal geen les geven, ik ben geen academica; maar misschien kan ik wel een seminarie leiden over kortverhalen... op mijn eigen manier dan.» En toen zij hij: «Mmja» en dan «wanneer?». We hadden ons oog laten vallen op dit semester en... ik ben er dus.

Kort voor ze weer vertrok, had het nu volgende gesprek plaats. Het is een ruime bloemlezing (in vertaling) van de interessantste uitspraken uit het interview, dat uitgebreider en in origineel Engelse versie te vinden is in het onlangs verschenen Germaantje nr. 3.

Ik doe wat ik doe

Redakteur: U zegt: «op mijn eigen manier». Wat houdt dat in?

Gordimer: Wel ja zoals ik al zei, ik kan geen lesgever, ik kan alleen proberen in een seminarie de literatuur te presenteren vanuit het standpunt van de schrijver met de methodes die ik zelf gebruik heb om mezelf te leren schrijven. Dat wil zeggen: het verhaal demonteer ik als het ware, om te zien hoe de auteur het samengesteld, met die of die specifieke bedoeling. De 'normale' benadering echter is de interpretatie van de tekst (n.v.d.r.: vanuit lezersstandpunt).

Redakteur: Het standpunt van de schrijver: dat houdt bijv. in de keuze van het genre waarin je gaat schrijven. Is er een specifieke bedoeling waarom U alleen romans en kortverhalen schrijft, en nooit gedichten of toneel? Of ligt dat U gewoon niet?

Gordimer: Ik heb wel een adolescentie periode gehad waarin ik gedichtjes schreef, maar die waren niet erg goed. Het was gewoon mijn manier van uitdrukken niet, dus hield ik er mee op. Maar kortverhalen schrijven ligt dicht bij de poëzie, hoor, omdat het ook zo'n gebalde uitdrucksvorm is. Je kan alleen de essentie weergeven. Iets gelijkaardigs is het met toneel. Ik hou erg van het theater, ik ga er veel naartoe, veel van mijn vrienden werken in het wereldje... dus vragen de mensen me vaak waarom ik geen toneelstukken schrijf. Ik voel daar gewoon de behoefte niet toe. Hoewel ook het meest typische van toneel - dialoog dus, alles uitdrukken in de woorden van je karakters - iets is dat ik veel gebruik in mijn kortverhalen. Misschien komt het omdat een toneelstuk niet af is, als je het geschreven hebt; er staat altijd iets tussen de schrijver en het publiek, namelijk de

interpretatie van de regisseur en de acteurs. Dat kan je bedoelingen veranderen. Bij een kortverhaal of een roman heb ik direct contact met de lezer, niemand kan akcenten verleggen.

Redakteur: Hebt u dan een publiek voor ogen als u schrijft? De Afrikaanse Liberalen, die tegen apartheid zijn zoals u? Of de zwarten? Of Europa en de rest van de wereld, om uw boodschap te verspreiden?

Gordimer: Ik schrijf voor al wie het wil lezen. Om te beginnen schrijf ik, vóór alles, voor mezelf. Ik beslis trouwens niet wie het leest of niet. Als de Zuidafrikaanse regering een boek van mij verbiedt en dus mijn mede-Afrikanen verhindert het te lezen, kan ik daar niets aan doen. Als ik daar doorlopend zou moeten aan denken terwijl ik schrijf en er ook rekening mee houden, dan zou ik totaal andere boeken schrijven. Of nog: als ik mijn stijl en woordenschat zou moeten aanpassen om mensen te bereiken die nauwelijks kunnen lezen - zoals

zovele zwarten nog altijd vandaag - dan zou dat een sterke beperking zijn op wat ik denk te bieden te hebben. *Schrijven is meer als een briefje dat je in een fles stopt en in zee gooit; je weet niet waar het zal aanspoelen.* Liefst zou ik natuurlijk zoveel mogelijk gelezen worden. Het is mijn contact met de wereld. Het is vooral frustrerend als je - om welke reden ook - door de mensen van je eigen leefgemeenschap niet gelezen kan worden. Tenslotte spreek en interpreteer je vanuit die gemeenschap.

Rondom Nadine Gordimer

Wie is Nadine Gordimer?

Ze is Zuid-afrikaanse, geboren op 20 november 1923 in Springs, Transvaal. Ze studeerde aan de Convent School en aan de universiteit van Witwatersrand, Johannesburg. Momenteel woont ze in Johannesburg. Ze is twee maal in het huwelijk getreden en heeft drie kinderen. Vooral belangrijk is echter dat ze een Engelstalige blanke is in Zuid-Afrika.

Waarover schrijft ze?

Haar werk behandelt de invloed van politiek op individuen, hun relaties met andere mensen en hun eigen groeiprocessen onder de politieke druk in Zuid-Afrika. De personen in de romans zijn echter geen marionetten die gestalte geven aan voorafbestaande politieke stellingen, maar 'echte', psychologisch uitgewerkte figuren die genuncieerd zijn en niet voor zwart-wit ideeën staan. In de psychologie zijn het de trage, irrationele drijfveren in de mens die bepalend zijn voor zijn leven, veeleer dan bewuste, rationele en weloverwogen beslissingen.

Dit betekent dus dat politiek en psychologie vervlochten zijn, zodanig dat onderzoek van de ene laag je onvermijdelijk bij de andere brengt. Deze vermening maakt aan de ene kant het politieke gebeuren tot een concrete invloed op het leven van individuen in plaats van een abstract geharrewar boven de hoofden van de mensen. Aan de andere kant tilt ze de psychologie van de figuren uit boven het alledaagse, zorgeloze hier-en-nu door ze altijd in politieke spanningen te plaatsen.

Het is dus duidelijk dat Gordimer in haar werk geen eenzijdig standpunt inneemt: ze laat gewoon zien aan de lezer wat bepaalde individuen doen, zeggen, beslissen in bepaalde politieke konfliktituaties. Zo krijgt de lezer alle mogelijke schakeringen en nuances van houdingen te zien in de verschillende personages, die mekaar ontmoeten en gedachten en

gevoelens uitwisselen. Juist deze presentatie van informatie is wat ze ziet als de literaire taak en vrijheid van de schrijver. Aan deze visie op literatuur en de concrete realisatie ervan in haar romans en kortverhalen beantwoord bovendien nog een treffende stijl: concrete sfeerbeelden, diepgaande ruimtesymboliek, uitgewerkte psychologische analyses en origineel beeldgebruik in een fascinerende combinatie van afstandelijkheid en empathie vanwege de schrijfster.

Waarover gaan haar belangrijkste romans?

Een korte schets van drie van haar romans kan het bovenstaande wat concreter maken.

- **A World of Strangers** is het verhaal van een jonge blanke Engelsman, Toby Hood, een vertegenwoordiger van een publiciteitsbedrijf, die naar Zuid-Afrika gestuurd wordt en er niet in slaagt het rijke, blanke 'villa-leven' te verzoenen met het leven in de 'township'. Zijn intense vriendschap met een zwarte getuigt van Nadine Gordimers geloof in de toekomst, ondanks het feit dat Toby Hood een vreemde blijft in de Zuid-Afrikaanse wereld van mensen die allen vreemden voor elkaar zijn.

- **The Conservationist** is het verhaal van een blanke industrieel in Zuid-Afrika, Mehring, die zijn privileges niet in vraag stelt, ze als vanzelfsprekend beschouwt en eraan vasthoudt tot een serie roofmoorden op zwarten op zijn land zijn zekerheid schokt. Wat eerst een vervelende affaire onder zwarten leek, groeit uit tot moord op Mehring zelf (door een blanke). Op het einde wordt Mehring 'one of them' (de zwarten) genoemd. Het boek is erg symbolisch en werkt ook met symbolische teksten aan het begin van het boek en tussen sommige delen van het verhaal.

- **Burger's Daughter** is het verhaal van een blank meisje op zoek naar een persoonlijk en voor haarzelf aanvaardbaar leven in de politieke

konfliktituatie in Zuid-Afrika. Weer wordt een psychologische evolutie verbonden met het politieke gebeuren rond het apartheidregime in Zuid-Afrika. Zal Rosa Burger de levenskeuze van haar ouders - vooral van haar vader - volgen, namelijk een absoluut engagement voor de rechten van de zwarten in het kommunisme, met het risico op gevangenisstraf en zeker verlies van vrijheid? Of zal ze kiezen voor de levensfilosofie van de onverschilligheid en de vlucht naar harmonieuzere en verdraagzamere landen, die haar door sommigen op haar levensweg voorgehouden wordt? Een antwoord wordt de lezer niet voorgeschoteld. Wel kan hij in deze roman deze *eerlijke zoektocht* volgen die dan uitloopt op een *aanvaarden van zichzelf* als iemand die er het beste van maakt volgens de eigen capaciteiten, in het concrete dagelijkse leven en in een doorleefde en actieve inzet voor de de zwarten. De gevangenis, waar het binnenvallen van het licht fijn beschreven wordt, is dan voor haar de sluitingsplaats van het boek.

Wat heeft ze allemaal geschreven?

Ze schreef romans:

- The Lying Days (1953)
- A World of Strangers (1958)
- Occasion for Loving (1963)
- The Late Bourgeois World (1966)
- A Guest of Honour (1971)
- The Conservationist (1974)
- Burger's Daughter (1979)
- July's People (1981)

en vele kortverhalen o.a. in deze verzamelingen:

- Face to Face: Short Stories (1949)
- The Soft Voice of the Serpent (1952)
- Six Feet of the Country (1956)
- Friday's Footprints and Other Stories (1960)
- Not for Publication and Other Stories (1965)
- Livingston's Companions (1972)

Anne Verbanck

Schrijven is politiek aktivisme

Redakte: Maar juist de boodschap zelf die je in de fles stopt, kan toch een reden zijn om geïnteresseerd te zijn in het bereikte publiek: discussie veroorzaken in zo wild mogelijke kring bijvoorbeeld, rond uw protest tegen apartheid?

Gordimer: Ja. Wel, dat aspect heb je ook natuurlijk. Je kan als fiktie-schrijver met je werk de mensen sensibiliseren voor hun eigen leefsituatie. Een soort politieke functie, als je wil. Maar ik denk niet dat het de bedoeling is (of moet zijn) van een romanschrijver om de mensen te overtuigen, te bekeren. De schrijver moet de mensen tonen hoe ze zijn, zodat ze over zichzelf kritisch worden en vragen gaan stellen, ook bij die dingen waar ze altijd zo zeker van waren. Daar begint de verandering, ook politiek, van een maatschappij, denk ik.

Redakte: Is dat uw bedoeling, als schrijfter, de maatschappij veranderen?

Gordimer: Helemaal niet, zo bedoel ik dat niet. Ik wil wat van de maatschappij waar ik in leef omwille van het racisme; ik wil trouwens wel van meer plaatsen in de wereld, waar mensen zich onmenselijk gedragen tegenover elkaar. Maar ik zie mijn schrijven niet als een direct wapen om dat te veranderen, ook al zou ik dat als mens graag zien gebeuren. Dat is wel de bedoeling van de politieke polemist, de partijpropaganda-auteur. Ik schrijf geen propaganda-literatuur. Als romancier probeer je dieper te zoeken, naar dat wat aan de politieke aktie ten grondslag ligt. En je moet ook fouten kunnen inzien, de slechte dingen, ook aan de 'goeds' kant. Dat kan een propaganda-auteur niet: hij schuift één politieke lijn, één maatschappijbeeld geïdealiseerd naar voor, zonder er vragen bij te stellen. Zo'n absolute instelling bindt de kunstenaar tot orthodoxie. De schrijver al kuntenaar stelt zich op tegenover de extremen in een maatschappij; dat zie je in heel de geschiedenis. Als ik met direkte politieke bedoelingen zou schrijven, zou ik altijd maar weer 'Uncle Tom's Cabin' schrijven, opnieuw en opnieuw. Misschien helpt dat wel de maatschappij veranderen, hoor, maar als literatuur, als kunst kan zulks natuurlijk niet.

Redakte: Als je dus kritisch over je samenleving wil schrijven, maar niet in propagandavorm, dan moet je de dingen wat meer omfloers zeggen? Personages kreëren, ze tegen mekaar uitspelen en dus onderliggend je boodschap meegeven?

Gordimer: O nee! Dat ben ik niet met u eens, en zeker de Zuid-Afrikaanse regering zou het niet met u eens zijn! Ze verbieden mijn boeken toch, niet? Dat is het criterium: als je personages en hun belevenissen levensrecht en waarheidsgetrouw Zuid-Afrikaans zijn, en je maakt geen omwegen rond de problemen die er zijn, dan ben je politiek zeer actief in Zuid-Afrika. Op deze manier ben ik en zijn alle serieuze auteurs in Zuid-Afrika politieke aktivisten, omdat heel het leven in Zuid-Afrika zo intens gepolitiseerd is. Wat bijvoorbeeld voor jullie in Europa een traditionele klassenstructuur is, is in Zuid-Afrika meteen een levensgroot politiek probleem, omdat een verschil in klasse ook een verschil in huidskleur inhoudt. Je kan onmogelijk in Zuid-Afrika een onderwerp aansnijden dat niet sterk betrokken is op de specifieke politieke situatie.

Achtergronden

Nadine Gordimer vertelt dan met gultige, wat vermoede, oogjes over vroeger, toen ze klein was (tja, héél klein dan). Ze woonde in een stadje nabij de goudmijnen. Zwarte werkers werden tegen slavenvoorwaarden en -lonen van overal in Zuid-Afrika aangevoerd en de mijnen ingedreven. Op de blanke kinderen maakten ze een hoogst eksotische indruk met hun kleurige kleren (dekens) en hun haartooi. Vreemd en eksotisch voor de onnadendenke blanke, die zichzelf als norm ziet en Afrika als zijn land. Tot ze inzag, vertelt ze, dat het natuurlijk net omgekeerd was en is, dat het hun land is en de blanke het eksotische element is: de eerste bewustwording van de intense politisering van het leven in Zuid-Afrika. Ondertussen zijn de zwarten zich natuurlijk al de hele tijd bewust van wat er mis is, maar zij komen niet aan de bak om dat te melden of om er wat aan te doen. Ze probeerden het wel, maar de golven van zwarte vrijheidsbewegingen worden alle bloedig onderdrukt door de blanke nationalistische overheid. Wel kon de overheid niet verhinderen dat een aantal politieke denkstromen hun gang gingen in Zuid-Afrika en dus invloed hadden op de zwarten. De Engelse arbeiders bijvoorbeeld die lid waren van de Labour Party en hun vakbondsprincipes doorgaven aan de zwarten. De regering spartelde tegen door te beweren dat de zwarten niet mochten gemanipuleerd worden; wetten ter verbod van toetreding tot vakbonden voor negers waren een poging om goedkope werkrachten koest te houden. Een tweede invloed zijn de principes van geweldloos verzet van Gandhi (die zelf 11 jaar in Zuid-Afrika woonde). Een derde is de kommunistische partij van Zuid-Afrika, opgericht in 1926 door ex-liberalen die verder

wilden gaan dan hun eigen partij die de 'colour principles' had overgenomen van de regering. Ook Joden die om kommunistische ideeën tsaristisch Rusland hadden moeten ontvluchten, stichtten mee de partij. Al deze ideeënstromen ontakendend vrijheidsbewegingen onder de negers. Ze bestaan vandaag allemaal nog, hoewel ze verboden zijn en onder zware repressie te lijden hebben. Daardoor worden ze des te sterker en vasthoudender in de ondergrond of in hun verbannings-oord.

Het voordeel van de twijfel

Waar plaatst Gordimer nu zichzelf binnen al die tegengestelde denkgoelven in Zuid-Afrika, die er het politieke leven bepalen, of onmogelijk maken.

Gordimer: Wel, het is een politieke stroom die door Zuid-Afrika gaat en die mij natuurlijk ook beïnvloedt. Maar ikzelf heb nooit tot enige politieke partij behoord. Ik draai slecht in systemen, ik ben -zoals de meeste schrijvers- een enkeling. Wel behoorden veel van mijn vrienden tot de kommunistische partij rond 1947, kort na de tweede wereldoorlog, toen die partij nog verboden was. Er was toen een liberale partij ook, geleid door een schrijver trouwens, Alan Paton, maar ook daar ben ik nooit bijgeweest, ook al herkende ik er wel sommige van mijn ideeën in. Liberaal heeft dan heel de tijd wel een wat andere betekenis dan in de West-Europese politiek. Het is niet een algemene politieke denkvorm, het staat eigenlijk vooral voor een geloof in de verbetering van de situatie van Zuid-Afrika door opheffing van de apartheid, maar dan door de zwarte te laten delen in het kapitalistische systeem op voet van gelijkheid. Het is duidelijk dat daarin het communisme afwijkt: de opheffing van de apartheid ter verbetering van de situatie van de neger betekent de opheffing van het systeem. Met dat laatste ben ik het trouwens eens: er is een historische alliantie als het was gegroeid tussen het kapitalisme en het racisme, geweld of niet, bewust of niet. Toch reken ik mezelf niet tot het kommunistisch denken. Ik beschouw mezelf als socialist. Ik wou nooit tot de kommunistische partij toetreden, omdat ik in twijfel geloof. Dat is in een partij niet toegelaten. Nochtans denk ik dat het een gezond iets is, het veroorzaakt vooruitgang in je denken en in de maatschappij. Er zijn afschuwelijke dingen gebeurd in de geschiedenis in de naam van het communisme of van het kristendom, maar dat maakt nog niet dat je ze zo maar kan verwerpen. Het utopische in de kommunistische filosofie blijft mooi, ook al ben ik het met veel principes ervan niet eens; en ook de

kristelijke ethiek is een indrukwekkend geheel. De liberale principes waren in oorsprong ook goed, maar daar kunnen we niet terug naar toe. Er moet door twijfel een soort nieuwe maatschappij groeien en ik geloof, met Sartre, dat het socialisme aan de horizon ligt voor de wereld.

Een impasse?

Redakte: Dat is heel theoretisch. Maar hoe kan je als blanke in Zuid-Afrika leven, met alle weelde en comfort, en toch iets doen om de situatie van de zwarte te verbeteren?

Gordimer: Het enige dat je kan doen is je tegen het regime verzetten. Blijft de vraag: hoe? Heb je de moed om een echte revolutionair te zijn? En wat ga je dan doen: een postkantoor opblazen of een politieke leider neerschieten? Of ga je in de politiek gaan - je bent blanke dus kan verkozten raken in het parlement - en dan de oppositie van binnenuit voeren? Nog een andere keuze - een negatieve weliswaar denk ik - is het land verlaten. Allemaal zware beslissingen...

Redakte: In uw laatste boek, *July's People*, bent u nogal erg pessimistisch over de evolutie van Zuid-Afrika. Geloof u dan niet echt in één van deze keuzes? Moet het met geweld? Of is een vreedzame oplossing misschien toch nog mogelijk?

Gordimer: Als de wil er was, ja, maar het is héél laat en er gaat elke dag tijd verloren. De blanken veranderen wel, maar véél te traag en het geduld van de zwarten raakt op. Alleen de repressie weerhoudt hen; maar hun bewapening verbeterd en het terrorisme neemt toe. Ook wel de schrik om met een burgeroorlog de eigen zwarte bevolking waar te treffen, is wel een rem op het losbarsten van een bloedige opstand. En de blanken houden hen zoet door traag, schouvoetend toe te geven. De zwarten zijn nu toegelaten tot de vakbonden, bijvoorbeeld: een geweldige stap vooruit, vind ik, de enige echt revolutionaire stap vooruit die ik ooit meegemaakt heb. Maar het gaat allemaal zo traag, té traag. En dan neemt de spanning toe tussen de enen, die zeggen dat de vicieuze cirkel niet te doorbreken is tenzij met geweld, en de anderen - zoals bisschop Tutu, onze Camara of Romero - die willen blijven proberen met andere methodes. Zijn voorstel is de vreedzame omvorming door boycot. Het is een eendelige discussie.

Redakte: Blijf nog het land verlaten...? Wat is uw houding in al deze tegenstellingen? Het land verlaten, zoals enkele van uw kinderen, doet u alvast niet...

Gordimer: Ik ben vooral verward. Ik heb soms een soort apokalyptisch gevoel van: laat het allemaal gedaan zijn, zo nodig met oorlog... Wij blanken hebben er per slot van rekening om gevraagd!

Schuld?

Redakte: Voelt u zich dan schuldig?

Gordimer: De hele blanke wereld is verantwoordelijk voor de koloniale periode. Wij in Zuid-Afrika moeten ons natuurlijk meer schuldig voelen, omdat wij daar leven. Ik kan een teater binnenstappen en een zwarte zin om mijn te nemen, maar een zwarte niet op mag, een betere, propere trein. Op zulk vlak moeten wij ons natuurlijk meer schuldig voelen. Maar dat is een proces waar je doorheen gaat en nu voel ik me niet meer zo speciaal schuldig. Nu voel ik iets véél ergers: als mens - niet als auteur -, als mens voel ik me totaal nutteloos... Je kan me dan inderdaad vragen: waarom blijf je dan? Maar wat heeft het voor zin om weg te gaan? Ik heb heel mijn leven met mijn werk geprobeerd iets te veranderen, door de manier van leven ook. Het heeft allemaal niet veel geholpen; er waren er te weinig van dat slag, die dat wilden. Maar ik kan niet helemaal rationeel uitleggen waarom ik zo persé wil blijven: ik heb het obstinate gevoel dat het mijn thuis is, mijn plaatsje in de wereld, mijn lot als je wil. Ik kan natuurlijk weggaan en het mij gemakkelijk maken. In Europa bijvoorbeeld voel ik mij redelijk thuis, maar toch... ik voel geen banden, ik voel mij niet betrokken.

Veto en Germaantje af

Als of ze emotioneel nauwelijks betrokken is bij wat ze pas allemaal overtuigend van diep binnenin prijs gegeven heeft, staat Nadine

Gordimer plots op. Ze kijkt nog steeds onverstoort vriendelijk - niet echt lief, een ietse vriend - wij begrijpen dat onze tijd op is. Ze heeft ons een half uur méér dan het afgesproken uur toegetemmen, zien we op ons polshorloge: we zijn haar erkentelijk.

Jan H. Verbanck

Petitie

Een aantal kringbesturen, waaronder het VRG (Rechten), hebben besloten een petitie te steunen die zij via AKZA ontvangen hebben van de «Conference of Academics for a Democratic Society» (Witwatersrand University). Deze «Conference», een niet-raciale organisatie van academisch personeel en afgestudeerden van de Universiteit van Witwatersrand, is begaan met de strijd voor een democratische opvoeding in een democratisch Zuid-Afrika.

In hun petitie klagen deze professoren en studenten o.m. de detenties zonder vorm van proces aan die plaatshebben op grond van Sectie 6 van de «Terrorism Act nr. 83» van 1967. Deze wet laat de politie toe een persoon voor een onbepaalde periode in geïsoleerde gevangenschap te houden, tot de gedetineerde «de vragen van de politie op bevredigende wijze heeft beantwoord».

De petitie citeert 19 namen van studenten, professoren, journalisten e.d.m. die op grond van politieke overwegingen zonder vorm van proces worden vastgehouden of onder zwaar huisarrest staan. Zij verwijst daarenboven naar 205 vakbondsmensen uit de Eastern Cape, naar een ongekend aantal vakbondsmilitanten uit Port Elizabeth, en naar een ongekend aantal leden van het Congress of South African Students, die eveneens door het regime worden vastgehouden.

Schending van de mensenrechten

De academiën van Witwatersrand University stippen aan dat er sinds januari 1980 een duizendtal mensen van de niet-raciale democratische beweging op grond van hun akties tegen de apartheidstaat zonder vorm van proces werden gedetineerd. We citeren uit hun brief:

«Al die gedetineerden worden onderworpen aan de meest verfoelische behandeling: ze krijgen geen toegang tot wettelijke vertegenwoordiging, geen toegang tot familie, geliefden of vrienden. Ze worden in eenzame opsluiting vastgehouden wat de meest vicieuze vorm van foltering is. Of de voedsel- of kledingpakketten die voor de gevangenen bestemd zijn hen ook bereiken hangt volledig af van de grillen van de veiligheidsagent die zich bezig houdt met hun zaak. De laatste tijd is het een gewoonte geworden de gedeti-

neerden te boeien: handboeien voor vrouwen, voetboeien voor mannen, onafgezien van het feit dat ze onveranderlijk geëscorteerd worden door politie. Dit is een onderdeel van de intimidatie.

Vrienden en verwanten van de gedetineerden staan onder zware druk en doorstaan vele angsten. Ze weten niet waar de gedetineerde wordt vastgehouden, noch in welke kondities. Kan iemand nog gerust zijn over hun veiligheid na de 40 doden in detentie, waaronder Ahmed Timol en Steve Biko, en na de aanhoudende aantijging van foltering van zwarte gevangenen? De «Prisons Act» zet zware beperkingen op publikaties die verband houden met gevangenen en de geheimdoerij die gevangenen onder Secties 22 en 6 omgeeft verhoogt onze angst, en voedt de geruchten die het resultaat zijn van die onheilspellende geheimhouding.

Steen

Wie zijn steun wil geven aan de internationale campagne tegen de geëerde wantoestanden kan een petitie en meer informatie verkrijgen bij AKZA (M. Theresiastr. 93, tel. 20 14 78) of bij zijn kringvertegenwoordigers. Zoals je weet is dergelijke internationale steun een belangrijk en soms ook een effectief drukkingsmiddel t.o.v. repressieve regimes.

Droom op Apenberg

Tie 3, een gezelschap dat teater uit de derde wereld een kans wil geven in Nederland en Vlaanderen, bracht maandag 16 november *Droom op Apenberg* van de Caribische toneelschrijver Derek Walcott. Een episch zang- en dansdrama zoals er in de nederlandsstalige teaterkontreien weinig te zien zijn.

De droom

Makak, het hoofdpersonage van het stuk, komt vanuit de gang letterlijk het toneelstuk binnengestapt en weet de toeschouwer op een verrassende manier uit zijn luie zetel - lees: 'houten stuc-bank' - te halen: Makak spreekt de toeschouwer op een verrassende manier (FOU)

Makak, het hoofdpersonage van het stuk, komt vanuit de gang letterlijk het toneelstuk binnengestapt en weet de toeschouwer op een verrassende manier uit zijn luie zetel - lees: 'houten stuc-bank' - te halen: Makak spreekt de toeschouwer toe, zoals Jan zonder de pet de juffrouw van de winkel om de hoek. Zonder omwegen krijgt hij ons op zijn golfengete om daarna samen met hem in het stuk te stappen. Deze knappe intro - 'n mooie link noem je zoets - kipt ons in de Caribische droomwereld (dat westers - denkwereld - ballast uitgooien, asjebliet) en *Makaks eerste stap in Walcotts stuk betekent ook zijn laatste vrije stap: hij wordt door een blanke politieofficier in de gevangenis gestopt (het apokalyptische attribuut symboliseert de blanke superieure houding tegenover de autochtonen). Maar in het hol van de leeuw droomt hij zich uit de nesten...* Binnen het kader van deze droom ontwikkelen zich twee andere dromen: de droom van de zwarte Afrikaanse God en de droom van de blanke, westerse vrouw. De twee dromen worden door twee nevenhandelingen doorkruist: Makak droomt dat zijn vriend Muskiet (let op de naamsymboliek) - tussen haakjes; een 'makaak' is een soort langstaartaap, 'emand' die op een apenbergt woont - zijn bovennatuurlijke gaven (dromen) misbruikt voor eigen winstbejag. Een andere maal droomt Makak dat hij samen met twee medegevangenen de nor ontvlucht en zij zetten koers naar Afrika: zijn twee medevluchtters volgen hem, niet omdat ze geloven in zijn droom, maar omdat ze denken dat Makak hen naar zijn verborgen geld zal leiden. Dit dromenstuk plaatst toch, gelukkig,

geen droombeeld-mens op een verhoging, maar plant hem met zijn blote tenen in de Caribische grond. En de Caribische bodem lijkt bovendien twee ingrediënten te bevatten: zowel Europees kunstmet als Afrikaans natuurst. Satie staat de spijker op zijn achterwerk als hij hierover schrijft: «Dat betekent twee heksenrijen; ... onze vijand vraagt zijn broeders en wordt medeplichtig; zijn broers doen hetzelfde.» (Inleiding tot 'De verwerpen der aarde' van Frantz Fanon). Schizo zou de terminus zijn, maar voorlopig droomt de Caribische mens van een oplossing voor zijn persoonlijk konflikt en deze droom is 'menschelijk, all zu menschlich'.

Het verdromen

De uitwerking van de droom wordt door een zelfde tweedelige natuur gekenmerkt en de sterke heterogeniteit blijft regelmatig een onderhuids gevaar voor de kwaliteit van het stuk. De dramatische structuur lijkt sterk verwant met Brechts 'episches Theater': theater in realiteit, in concreto de toestand van de ex-gekolonialeerde die de westerse dominante cultureel en economisch nog steeds niet volledig zijn afschudden kan. Geen wonder dat Tone Bruin voor de produktie tekende. Maar dit realistische gegeven wordt aan de Afrikaanse pool, dans en zang, vervoerd tot de droom van de universele mens. De kracht van het Caribische Nederlands (het gans team, behalve Brigitte de Man, in de rol van de verschijning, de muze en de marktvrouw, is afkomstig uit de Cariben) als mogelijke kommunikatietoetsormis wordt door het prachtige zang- en dansspel ondergraven. Bij Brigitte de Man, die een sterke dans- en zangvertolking brengt, neemt de bovengenoemde heterogeniteit problematische trekken aan en geeft ze slecht met mondjesmaat een goede spreekintonaatie te horen. Toch is tie 3 als toneelgezelschap erin geslaagd de scherpe herinnering aan een droom levendig te houden.

FILM

Love Happy: The Marx Brothers en Marilyn Monroe

The Marx Brothers begonnen, o.l.v. hun moeder Minne Marx als een groep vaudeville acteurs. In tegenstelling tot wat velen denken, zijn The Marx Brothers echte broers, zoons van de kleermaker Sam Marx en de dochter van een Duitse goochelaar, Minnie Schoenberg. Leonard, Adolph en Julius werden respectievelijk als Chico, Harpo en Groucho de drie beroemdste Marx Brothers.

Drie musicals vestigden hun reputatie: 'I'll say she is (1924), The Coconut (1925), vertild in 1929 bij Paramount, en Animal Crackers (1929), vertild in 1930 en onlangs nog op de BRT te zien. In hun films speelde de actrice Margaret Dumont meestal een belangrijke rol. Deze dramatische actrice nam de films van de gebroeders Marx zeer serieus en had nooit door dat het om komische spektakels ging, aldus gaat tenminste het verhaal. Zij was een ideaal slachtoffer voor Groucho's mengeling van beledigingen en

amoureuze toensdering. Groucho Marx is voor velen de bekendste Marx Brother, wegens zijn enorme geschildeerde zwarte snor, lange sigaar, bril, slechtzittend pak en vooral zijn beledigende one-liners. Hij kan beschouwd worden als een parodie op de geoeede burgerij uit die tijd. Chico's karakter parodiëert eerder de Italiaanse straatventer, hoewel zijn accent zelfs Italianen horendol moet gemaakt hebben. Harpo sprak nooit, hoewel hij niet stom was. Zijn beroemdste attributen waren een wollen pruik en de harp, die hij samen met' de toeter als kommunikatiemiddel gebruikte. De gebroeders Marx maakten in totaal dertien films, en ze werden zowat de populairste komieken uit de tijd van de Grote Depressie. De combinatie van slapstick voorhoudrum en absurditeit sloot perfect aan bij de gevoelens van het toenmalige publiek, dat leefde in een tijd dat de wereld banans leek te gaan. Hun populariteit overleefde de tweede wereldoorlog niet meer, hoewel hun films later werden 'herontdekt' en, de rij van klassiekers mochten vervoegen.

Hun laatste film was *Love Happy* (1949), die, hoewel buiten 'hun' periode gemaakt, toch door kenners als een van hun beste wordt beschouwd. In deze film zien we een hernieuwde uitgave van de Marx Brothers, waarbij hun meedogenloze afbraakonderneming verzacht wordt door een menselijk accent. Harpo steelt daarom ook de schouw in deze film. Het gaat hem allemaal om een verdwenen halsnoer en Groucho treedt op als detectieve, stijl *Marlowe*. Een extra attractie van deze film is één van de eerste optredens van Marilyn Monroe. De filmhistoricus Ado Kyrou hierover: «Storm binnen, buiten adem, Marilyn Monroe. Groucho: 'Wat kan ik voor u doen?' (en apart tot het publiek: 'Alsof ik dat niet wist!' Marilyn: 'Red me, een man volgt me!' Groucho bekijkt haar van kop tot teen, laat zijn wenkbrauwen trillen en zegt: 'Eén enkele maar?') Deze film wordt op woensdag 16 december vertoond in de Vlaamse leergangen, beekhandelstraat 9, om 20 u, en 22 u. Inkom 60 fr.

Josef Schildermans

De Clowns

Het leidt geen twijfel: het jongentje dat midden in de grote, lege cirkustent staat, is Fellini zelf. *De Clowns* begon als een documentaire voor de Italiaanse televisie, maar Fellini is geen filmjournalist, hij is een groot scheppend kunstenaar. «Toen ik midden in De Clowns zat,» zegt hij, «wist ik dat ik niet echt aan een documentaire bezig was, maar aan de wereld binnen mezelf.» Het was wellicht onvermijdelijk dat hij op dat onderwerp zou uitkomen, want de eerste aanzet daartoe was al gegeven met *La Strada*, het meesterwerk dat hij zestien jaar eerder, in 1954, maakte. In zijn geboortestad Rimini werd de kleine Fellini op een nauwelijks wakker omdat hij allerlei geluiden buiten hoorde. Hij sprong uit bed en zag dat er op het plein voor het huis een grote cirkustent opgebouwd werd. De volgende dag zal hij de bonte wereld van de jaarmarkt ontdekken en de angst die maakt dat hij nog voor het einde van de voorstelling in huielen uitbarst en wegloopt: hij is geschrokken van de clowns met hun trieste gezichten, ze hebben hem herinnerd aan de deerniswekkende en angstaanjagende mensen die hij overdag weleens op straat tegenkomt - de dwergachtige non, de zuipdad die door zijn vrouw op een kar wordt geladen, de krankzinnige oorlogs-veteraan die charges uitvoert tegen methophen, en de stationschef die het symbool voor hem is van een hardvochtige, niets ontziende autoriteit.

niet van interviews. «Als ik ertoe kan komen een vraag te stellen, merk ik dat ik feitelijk niet eens geïnteresseerd ben in het antwoord.» Voor hem is de wereld Fellini en af en toe trekt hij erop uit om te controleren of dat nog altijd zo is...

«De clown,» zegt Fellini, «weerspiegelt de hele verwarring, het hele mysterie van het leven. Hij is grappig en droevig, naïef en gefrustreerd. De dingen zijn altijd te moeilijk voor hem...» Hij verdeelt zijn clowns vaak in twee types (zoals de clowns zelf trouwens ook doen): de 'witte' clown, elegant, arrogant en autoritair, gekleed in een glinsterpak en met een spookachtig witte kop (zo heeft hij tijdens het filmen van *De Clowns* de ene helft van zijn gezicht laten opmaken om dan onder de foto van het resultaat te schrijven: «De helft van mijn gezicht is die van een clown, maar de andere helft eigenlijk nog meer!») en diens tegenhanger, de august, met een broek die als een zak om zijn benen hangt en schoenen die vele malen te groot zijn. «De witte clown heeft altijd gelijk, hij is de moeder, of de meester op school, of de strenge non. De august is de zelf. Hij trekt gezichten, schreeuwt, gooit met water naar de mensen en rolt over de grond. De witte is wat je zou moeten zijn, de august is wat je zou willen zijn.» Fellini projecteert deze twee types graag op de wereld: «Paus Pacelli (Pius XII) was een witte clown, Roncalli (Paus Johannes) een august; Hitler was een witte clown, Mussolini een august; Freud een witte clown, Jung een august...» En zoals bij elke kunstenaar bergt Fellini deze tweedeling in zichzelf. De witte clown in hem weet wat hij wil, maar de august, de cabotin blijft hem daarbij in de rede vallen.

bron: Snoeckx 80

Dinsdag 15 december, 20.00 en 21.45
Aud. Michotte, Tiensestraat 102
Organ. Pedagogie

LEZERSBRIEVEN

Open brief aan de Burgemeester J. Coel van de gemeente Tienen.

Geachte Heer Burgemeester,

Reeds voor de tweede maal werd door het Taal Aktie Komitee (TAK) Haspengouw in Tienen een optocht ingericht.

Klaarblijkelijk tegen alle verwachtingen in, werk ditmaal het Tak onthaald door een aantal mensen die heel wat bedenkingen hadden rondom deze manifestatie.

Met de optocht van 14/11/81 ijvert het TAK als onafhankelijke radikale drukingsgroep voor amnestie van de collaborateurs onder W.O. II. Maar hoe onafhankelijk zijn ze dan wel? Ze hebben duidelijk via personen bindingen met fascistische groepen als VMO, Were-Di en Voorpost. Deze laatste trachten met hun amnestie-ische sympathie te winnen voor hun neo-nazistische ideeën. Hiervan getuigen de volgende voorbeelden:

- waar tijdens W.O. II het Joods volk werd uitgeroeid, zijn tegenwoordig volgens deze groepen de gastarbeiders de zonde bokken.
- De gehouden oeffenkampen van VMO en Front de la Jeunesse wijzen duidelijk in de richting van privé-milities.

- Tijdens een gelijkaardige betoging van het TAK op 11 november 81 te Antwerpen, brachten de manifestanten Hitler-groeten uit onder het zingen van de Vlaamse Leeuw.

Omtrent de amnestie-problematiek wenst het anti-fascistisch front duidelijk te zijn: over sommige aspecten van de zuiveringen van W.O. II zijn discussies mogelijk, zowel binnen als buiten het AFF. Ekstremistische viamingen eisen amnestie omdat zij de kollaboratie met het Nazi-regime goedkeuren: zij veroordelen de repressie dus over gans de

lijn. Juridisch en taalkundig echter heeft het woord 'amnestie' een onduidelijke betekenis: alles is vergeven en vergeven, de feiten hebben in principe althans niet bestaan.

Welnu, zo iets kunnen wij niet aanvaarden: De Koncentratie, de Holocaust, de tientallen miljoenen doden, dit alles heeft wel duidelijk bestaan en kan niet vergeven en vergeven worden. Bovendien zijn er personen zoals Ward Hermans, mede-oprichter van de SS-Vlaanderen, die de kollaboratie volledig goedpraten. Hermans werd na de oorlog bij verstek veroordeeld maar werd in de jaren vijftig vrijgesproken. Door het feit dat de amnestie-ische voorval van de conservatieve Vlaamse burgers komt, met als enig doel de kollaboratie goed te keuren, wat terecht afgewezen wordt door de meeste progressieven en door de oud-strijders en politieke gevangenen, heeft dit als gevolg dat de amnestie-ische een goede zaak wordt voor rechts, voor het conservatisme dat spekulerend op rancune en bitterheid, er de mensen door aantrekt die in wezen niet bij rechts horen.

Daarom hebben wij ons verzet tegen die 'amnestie-betoging'. Wat wij echter in deze open brief nadrukkelijk wensen af te keuren is de dubbelzinnige houding van U, mijnheer de Burgemeester, tegenover deze manifestatie. Voor diverse politieke figuren, alsook leden van de Oud-strijdersbond was de officiële toelating van U voor deze manifestatie, een slag in het aangezicht. De oudstrijders en de politieke gevangenen van Groot-Tienen hebben hun protest enkel niet publiek gemaakt op aanraden van U om de manifestatie te negeren.

Uiteraard wenste U dat deze optocht zonder veel ophef zou gebeuren. Hoe combineert U echter enerzijds het geven van een officiële toelating waardoor de TAK-manifestanten bovendien konden rekenen op bescherming van de politie, met anderzijds het negeren ervan?? Het AFF is een front van talrijke progressieve organisaties. Nochtans weten we dat vele sympathisanten ook individueel nog hun steentje willen bijdragen. Wie zich als actief sympathisant vah het AFF wil opstellen, kan dit.

Kontaktadres:
Roger Putzeys, Broekstraat 11, 3330
Ezemaal
Any Verlinden, Astridvest 65, 3300
Tienen

Kerstfeest

Maandag 14 december
(kerst)feest in ISOL

Met vanaf 18.00 u...

Koreaanse
Belgische
Indonesische
Indische

Keuken

Optredens en full

Belgen ten zeerste toegelaten

Jorge Sanjines

El curaje del Pueblo (De moed van het volk)

Bolivië. Weer zo'n Latijns-Amerikaans land dat barst van de onrechtvaardige tegenstellingen. De bodem en de ondergrond zowel als het handjevol diktoriale leiders zijn er heel rijk; de bevolking daarentegen is er onvoorstelbaar arm, vooral vanwege onderdrukking en uitbuiting. Altijd hetzelfde verhaal; en het Westen onderneemt niets, want het plukt mee de rijke vruchtenoogst. Het is dit land waar in 1936 Jorge Sanjines Armayo werd geboren. Dit land is het waar zijn onvolprezen filmoeuvre zo indringend over vertelt. Een voorbeeld eruit is *El curaje del Pueblo* (1971), dat maandag 14 december in AV door De Andere Film vertoond wordt, om 20.30 u.

De revolutionaire film

Iemand die denkt iets te vertellen te hebben in de Derde Wereld, in casu daar waar de bevolking diktatoriaal geregeerd wordt (dus bijna overal), en die daarvoor het medium film aanwendt (misschien gaat de redenering ook op voor andere), heeft drie mogelijkheden.

- 1) Hij trekt zich van de situatie rondom hem niets aan en maakt zorgeloze kunst met de grote K of entertainment.
- 2) Hij zwaait kwistig de lof over de machthebbers van zijn land, al of niet op briljante wijze, en behoort daarmee tot de onvergetelijken in de cultuurgeschiedenis van de natie; het is de gemakkelijkste weg en het radicaal zekere geen wind-ieren opleveren.
- 3) Hij grijpt zijn medium aan om in te gaan tegen de onrechtvaardigheden die tegen de verdrukte bevolking bedreven worden volgens hem; hij activeert er zijn landgenoten mee of maakt de wereld vertrouwd met de problemen.

Het doet er niet toe van welke politieke strekking het regime is, noch welke politieke ideeën de cineast inspireert. Want in alle gevallen hebben we in 3) - maar dan ook alleen daar! - revolutionaire film. Niet in 1) natuurlijk, dat is escapisme of dagdromerij; maar ook niet in 2), ook al is dat dan misschien 'film van de revolutie'. Films in de jaren '20 of later in de Sovjet-Unie of vandaag in Cuba, die de revolutie verheerlijken, zijn niet revolutionair. Wel revolutionair dus zijn die films die in landen met een onderdrukkend regime tegen de gevestigde orde van het ogenblik ingaan en de revolutie prediken eventueel. Meteen denkt de lezer of de filmkijker dan: aha, dat zijn die pamfletaire, strijdvaardige verhalen die ongenueanceerd en begeleid door bevrijdingsliederen over het scherm paraderen, liefst door extremistische visies geïnspireerd.

Neem nu bijvoorbeeld Sanjines...

Welnee! Wat een geborneerde idee. Revolutionaire bevrijdingsfilms kunnen ook héél anders zijn en vele, vooral Latijnsamerikaanse cineasten hebben het bewezen. Neem nu bijvoorbeeld Jorge Sanjines. Deze man werd in La Paz, de hoofdstad van Bolivië, geboren. Hij heeft er alle regime-wisselingen meegemaakt vanaf 1936 tot nu, zonder dat er ooit iets aan de situatie die we in de inleiding schetsten, veranderd is. Dat geeft hem de ogen uitgestoken en hij heeft zijn bevoorrechte positie op het spel gezet en (bleek later dus) opgegeven om dat aan de kaak te stellen en eisen voor meer rechtvaardigheid en welvaart voor het volk te formuleren. Bevoorrecht was hij wel: zoon van een welgesteld burgergezin, studeerde filosofie aan de universiteit van La Paz en later zelfs in het buitenland (Santiago, Chili), was een tijdlang directeur van het Nationaal Boliviaans Filminstituut (maar dat zal wel een lapsus geweest zijn van de toenmalige regering, 't duurde alvast niet lang).

Maar dat is allemaal weg nu: hij is in Bolivië vogelvrij verklaard, hij zwerft tussen woonplaatsen in Peru en Chili als politiek vluchteling, zijn werk is in Bolivië verboden, hij kan niet ter plaatse werken - dat moet in het buitenland. Maar onze kwestie was:

En met stijl!

Reden te meer dat het je allemaal niet onberoerd kan laten is dat Jorge Sanjines bovendien nog een hoogst getalenteerd filmmaker is. Een laatste verschil dus met de pamfletaire bevrijdingsfilms, die niet zelden alleen de boodschap willen uitschreeuwen en nog weinig oog hebben voor de vormgeving ervan. Niet Sanjines: zijn vakmanschap getuigt van veel visuele scheppingskracht. Vooral de mise en scène (het presenteren van je verhaal vóór de camera, dus niet zozeer wat je met de camera doet) is bij hem vaak verbluffend. Hij gebruikt veelal geen echte acteurs, maar laat inderdaad de levenschte bevolking van één of ander dorp zijn verhaal uitbeelden. Met Oscar Soria, zijn rechterhand als (mede-)scenarischrijver van zijn films, schetst hij met enkele pennetrekken van een verhaal - geen geëlaboreerde, met details overlagen gebeurtenisgehele - hoe hij ziet dat het er in zijn land aan toe gaat. De technische middelen om te werken zijn meestal heel beperkt: gezien de boycot tegen zijn werk, zowel wat vertonen als steunen in het tot stand komen van zijn films betreft, moet Sanjines al sinds 1960 zijn werk met een eigen produktie maatschappij UKUMAU (ook de naam van zijn

eerste film - 1966) realiseren. Geld en materiaal moeten dus samengeschrapt worden. Ondanks deze obstakels geniet Sanjines, omwille van zijn genuanceerd aangrijpende vertellingen met visueel en technisch brio gemaakt, een stevige reputatie in cinefiele middelen. Het leverde hem ettelijke onderscheidingen op, zoals in Cannes, Venetië en Leipzig, toch niet de kleinste der onderscheidingen. Hijzelf maakt zich echter allerminst druk om de esthetische waarde van zijn werk: het is hem om de 'bruikbaarheid' te doen, de sensibiliserende bijdrage in de strijd. Daarom drukt hij zich in zijn films meer en meer uit in de taal van het 'gewoonste' volk, de Indianen, door hun cultuureigenheden, hun taal, hun gebruiken op te nemen in zijn mise en scène. Het moet de bewustwording van de massa, voor zover ze zijn films al te zien krijgt (klandestien meestal, en dat valt nog mee), bevorderen.

De moed van het volk

Je zal misschien denken: wat heeft dat nu allemaal nog met die ene film te maken? Het voordeel is nu dat ik over die specifieke film haast niets meer moet zeggen: hij is volledig gesitueerd en toegelicht door Sanjines en zijn taal en stijl uit

te tekenen. *El curaje del Pueblo* (1971) is er - net als de twee voorbije films van de Sanjines-retrospektieve van de Andere Film, *Ukumau* (1966) en *Het Bloed van de Kondor* (1969), en de twee nog komende - een perfecte toepassing en illustratie van. In *El curaje del Pueblo* is vooral de rol van het volk als hoofdrolspeler treffend. Geen acteurs in deze film; gewoon de bevolking van het mijnwerkerskamp, waar de film over gaat, staan voor de camera. Ze herinterpreteren, haast als een historische rekonstruktie, het gebeuren van de San-Juan-nacht van 1967, in het karp Siglo XX. De tinminers komen in opstand tegen de jarenlange uitbuiting, maar worden bloedig het zwijgen oplegged. De aanhanger van de film toont ook een bloedbad, in 1942: de beschieting door militairen van een massamani-festatie. Dan volgt een gedetailleerde weergave van de eindeloze strijd tot 1967, in een stijl die aan westerse kunstvormen doet denken en die met een sobere, maar heel efficiënte suspensgroei in het verhaal is gekombineerd.

Bronnen

- De prospectie map over de Sanjines-retrospektieve van de Andere Film.
- Film en TV, maandblad, de nrs. 167, 208, 211.

J.H. Verbanck

Erratum

In ons artikel over *Free Cinema* in Veto nr. 9 staat een zin, die door typo of lay-outen zwar vermindert is en waarvoor de auteur van het artikel hoegenaamd niet de verantwoordelijkheid wil dragen. Een rechtzetting dringt zich op:

In de paragraaf *Dynamisch Talent* worden de volgenden van John Osborne, de Angry Young Men, opgesomd met hun werken. Er hoort te staan: *Hurry on Down* (1953 - John Wain), *Room at the Top* (1958 - John Braine), *Room at the Top* (1959 - John Braine), *Sunday Morning* (1959 - Allan Silko).

En niet wat daar nu staat, op p. 10 van Veto nr. 9.

hoe stelt hij aan de kaak, hoe bestrijdt hij het onrecht in zijn land met zijn films? En: hoe is dat anders dan genoemde misvatting over bevrijdingsfilms?

Laat het volk spreken!

Sanjines houdt zich niet bezig met partijpolitiek, hij weet alleen dat dit regime niet kan, dat het bloed van onschuldigen vergiet om zichzelf machtswellustig in het zadel te houden. En hij vindt dat dat gezegd moet kunnen worden, aan zijn eigen land- en lotgenoten, en aan de rest van de wereld. Maar dan niet met radikale ideeën of diepe beschouwingen van hoe het dan anders moet;

alleen, geef het volk waar het recht op heeft - democratie, rechtvaardigheid, welvaart. Sanjines maakt zich wel héél kwaad en opgewonden over de situatie, voor zichzelf, maar hij spreekt er niet zo over in zijn filmtaal. Dat is een belangrijk verschil met het soort bevrijdingsfilms dat men meestal voor ogen heeft. Sanjines is niet doktrinair, pamfletair, hoogdravend, neurotisch, contestair zoals extremisten zijn. Hij probeert gewoon genuanceerd en vooral eerlijk-geïnterd de werkelijkheid over het volk in Bolivië en zijn armoedige leefomstandigheden te vertellen in parallelle fiktie voor de camera. Hij brengt een haast rationele, soms bikkelharde kijk op de wantoestanden, die daarentegen bij de toeschouwer wél sterke emoties beoogt én ook weet los te werken. Dit is een tweede verschil met propaganda-bevrijdingsfilms: die zijn meestal hoogst emotioneel van makelij, maar ze spreken alleen de geestesverwanten aan en laten de eigenlijke toeschouwer onberoerd vanwege hun ekstreme ontoegankelijkheid. Sanjines wil niet direkt iets wijzigen in je visie, je overtuigen of bekeren; hij toont alleen op aangrijpende wijze de reële toestanden, en dat doet je de grond onder de voeten verliezen, het zet je aan tot nadenken, het shokeert. Je weet ondertussen wel wat Sanjines erover denkt, je voelt het konstant in de aanklagende gebeurtenissen in de film, maar hij betoogt niet. Hij laat het volk van Bolivië door de camera komen, hij laat hen betogen en aanklagen. En dat is des te doeltreffender, daar kan je moeilijk omheen.

CINE REX

Family Plot

Family Plot is een aardige misdaad-story, die door de oude Hitchcock rustig op zijn gemakken naar voren wordt gedragen, maar de klassieke spanningen van onder meer *The 39 Steps* of *Spellbound* schijnen nog verder in het verleden te vervagen.

De charmes van **Family Plot** liggen op een heel ander terrein. Het is de groeiende behoefte aan ironie van de ouder wordende sater in Hitchcock die nu zo'n film tot een waar bioskoopogenoegen maakt. Het behoort tot zijn image geen ernstig man te zijn. Hij koketteert veel met zijn cynisme en geeft graag blijk van zijn genuanceerdheid in de menselijke zwakheden. Vele malen in zijn filmverleden demonstreerde hij zijn voorkeur voor bizarre intonaties en vreemdsoortige menselijke afwijkingen. De filmer die kwa uiterlijk de grootste goedmoedigheid uitstraalt, koesterde door de jaren heen de morbide tic die hij zelf graag in zijn karakterbeschrijving laat uitkomen. (Uit 'De Volkskrant' 13/8/76)

From the devious mind of Alfred Hitchcock, a diabolically entertaining motion picture.

ALFRED HITCHCOCK'S

FAMILY PLOT

KAREN BLACK
BRUCE DERN
BARBARA HARRIS
WILLIAM DEVANE

Van vrijdag 11 tot
donderdag 17 december

Alle dagen
Vert. 14.00 - 18.15 en 20.05
Film 14.15 - 18.30 en 20.20
The Cannonball Race

Alle dagen
Vert. 16.00
Film 16.20
Enter the Ninja met Franco Nero

Alle dagen
Vert. 22.05
Film 22.15
Family Plot (Hitchcock)

Alle dagen
Vert. 24.15
Film 24.30
Driften in het bloed

Veto sprak met Ronald Laing

Interview over (anti-)psychiatrie

Ronald Laing: « Als er mensen zijn die maanden in bed willen liggen moeten ze dat maar doen.

Het is zeker niet mijn taak om mensen uit bed te halen. »

Eindelijk zit hij tegenover me. Na een week rondlopen om een afspraak te maken, wordt mijn inspanning dan vrijdagmiddag toch beloofd. «Ik heb niet veel tijd», zegt hij, terwijl ik het opname-apparaat in orde breng.

Ronald Laing, de man die een aantal jaren geleden van de daken schreeuwde dat schizofrenen eigenlijk de normalen waren en dat wij 'normalen' eigenlijk een bekrompen bestaan leidden. Hij is intussen oud geworden. Dat valt op. Zou het door zijn baard komen?

De ober brengt een dubbele cognac en een spa. We kunnen beginnen.

Veto: Het is zeker zo dat iedereen al eens problemen heeft in zijn of haar leven. Problemen hebben is dus zeker niet het alleenrecht van mensen die met de psychiatrie in contact komen. Wat is er typisch voor de mensen die dan wel met de psychiatrie in contact komen?

Laing: Het is natuurlijk zo dat we in ons leven allemaal met moeilijkheden te maken krijgen, dat we naast geluk ook pijn ervaren. Meestal heeft dit echter niet tot gevolg dat ons denken volledig geblokkeerd wordt door ekstreme vormen van spanning. Een schip kan een storm doormaken en daarin zwaar gehavend worden. Dat is echter nog een verschil met een schip dat schipbreuk leidt. Sommige mensen leiden schipbreuk in hun leven: ze worden verward, raken het noorden kwijt, vallen uit mekaar. De verschillende West-Europese talen zijn erg rijk en genuanceerd in het beschrijven van de verschillende aspecten van de geestesstoornis. Dan zijn de medici gekomen. Ze hebben de verschillende psychische functies in kaart gebracht en in verschillende categorieën onderverdeeld. Ik vind dat deze medische klassificatie een zekere waarde heeft. Veelal gaan de beschrijvingen echter samen met verklarende theorieën over hetgeen geschreven wordt. Het probleem met de medische categorieën is dan ook dat het geen beschrijvende categorieën zijn. De beschrijvende termen hebben steeds een verklarende waarde en er krijgen zo iets dwingend. Ik leef een voorbeeld van een vijftien-jarig meisje dat aan Anorexia Nervosa leed.

Het meisje werd naar een hospitaal gebracht waar de betreffende ziekte kon behandeld worden. Het feit dat ze - omdat ze niet wilde eten - naar een kliniek gevoerd wordt, impliceert dat ze medisch niet in orde was. Toen ze dan bij mij kwam zij ze: «Ik lijdt niet aan Anorexia Nervosa, ik doe een hongerstaking.» Ik denk dat ze volkomen gelijk had. De realiteit van de omgeving was er in eerste instantie een die er op uit was om deze hongerstaking te breken, en als dat niet lukt, stelt men in tweede instantie alles in het werk om te ontdekken dat het om een hongerstaking gaat. De omgeving gaat dan reageren in de stijl van 'je lijdt buiten jouw wil om aan deze ziekte'. Ze nemen de verantwoordelijkheid van het kind af, het kind karf er zelf niets aan doen, het is alsof het aan diabetes of iets dergelijks zou lijden. Daarom gaan ze zelf de verantwoordelijkheid overnemen. Ze gaan het meisje in bed steken, ze gaan haar tranquilizers geven of ze dat nu graag wil of niet. Ze gaan haar insuline inspuiten, zodat ze aan gewicht gaat winnen. Ze gaan haar zelfs stoffen inspuiten die, als ze zich ertegen verzet, haar eetlust zullen stimuleren. «We zullen je doen eten of die dat nu wil of niet». Het is ook duidelijk dat de term Anorexia Nervosa op die manier zeker geen beschrijvende term meer is.

Laing: U hebt het over het behandelen van Anorexia Nervosa en over psycho-analyse, wat allebei abstracties zijn. Iets als Anorexia Nervosa bestaat gewoonweg niet, waar we het wel over hebben zijn mensen die naar mij of naar een andere psycho-analist komen of worden gebracht omdat ze niet willen eten.

Ik heb er in ieder geval een hoop gekend de laatste maanden en geen één kwam er bij mij omdat ze dachten dat er iets met hen scheelde, geen enkele was de honger dood nabij, of was er fysiek zo erg aan toe dat de noedklok moest geluid worden. Je hebt wel ouders die twee keer zo dik

nieuwe levensstijl te ontwikkelen. Dit is iets dat door een psycho-analitikus kan gebeuren, maar het kan evengoed door het te rade gaan bij een priester, bij een tante of bij een begripvolle vriend.

Dit interview werd gedaan in het kader van het kongres 'Strategie van de kleinschaligheid' dat eind september in Leuven plaats vond. Op dat kongres manifesteerden zich nogal wat spanningen tussen Laing en de Philadelphia Association enerzijds en de Psychiatria Democratica uit Italië anderzijds.

De Italianen verwijten Laing dat hij de ogen sluit voor de makro-politieke aspecten die aan de kleinschaligheid verbonden zijn. Klassieke psychiatrische instellingen zijn maar één symptoom van de structurele wan-toestanden in onze maatschappij. Wil de beweging van de kleinschaligheid daarom op langere termijn effectief zijn, mag zij zich niet inkapselen in de kleinschaligheid. De beweging moet daarom voortdurend openingen zoeken naar andere groepen, die vanuit andere invalshoeken proberen iets aan deze oorzaken te doen.

Veto: Gaat een dergelijke theorie op voor alle mensen die aan Anorexia Nervosa lijden of beperkt de waarde van de verklaring zich tot een aantal mensen die u zelf hebt gezien?

Laing: Er zijn allerlei types van mensen die als Anorexia Nervosa gediagnosticeerd worden. Het probleem is juist dat al deze verschillende mensen, die om verschillende redenen niet meer eten, allemaal hetzelfde etiket krijgen. In al deze gevallen impliceert deze diagnose ook een afstand doen van macht over zijn eigen persoon. De diagnose is dus niet beschrijvend: ze verplicht de patiënt tot een zich onderwerpen aan de wil van de dokter. Net hetzelfde gebeurt als iemand in de gevangenis komt. Vanaf dat moment draagt hij het etiket van gevangene, doch dat is ook niet louter beschrijvend: hij is onderworpen aan de wil van de bewaker.

Veto: Anorexia Nervosa wordt vaak behandeld door een psycho-analyse. U hebt zelf ook lang de psycho-analytische techniek toegepast, misschien nu zelfs nog. Welke zijn uw ervaringen met die therapie?

reageren en te helpen hem een

Laing: (repliserend op deze Italiaanse stellingname) De bedoeling van dit kongres was te praten over kleinschaligheid. We hadden een ander kongres kunnen organiseren om over politiek te praten. Ik bedoel maar dat als je een conferentie over verloskunde organiseert, je dan ook niet over astronomie gaat praten. Akkoord, uiteindelijk kan alles met alles in verband worden gebracht, doch de afspraak was dat we op dit kongres over kleinschaligheid zouden praten. Ik ga dus niet akkoord met de verwijten als zou ik geen oog hebben voor de politieke kant van de zaak. Uit mijn boeken blijkt zeer duidelijk dat ik zeer gevoelig ben voor allerlei machtsaspecten, hoe macht binnen onze maatschappij verdeeld wordt enz. Ik ben evenwel geen politikus, dat is mijn beroep niet, daar ben ik niet voor in de wieg gelegd. Net zoals ik geen zakenman ben: ik weet niet hoe ik geld in mijn plaats moeten laten werken. Wat ik nu doe beschouw ik eerder als mijn bestemming, eerder dan een bewust keuze.

Het kongres was erop gericht om

ervaringen over kleinschaligheid uit te wisselen. In die zin was het uniek: het was de eerste maal dat een zulke grote groep mensen die met hetzelfde bezig zijn, hun ervaringen hiertoe aan elkaar meedeelden. Andere mensen die hier waren, de Italianen namelijk, deden dat helemaal niet...

Veto: Je zou daarnaast kunnen stellen dat de Italianen ook hun ervaringen kwamen meedelen. De ervaringen die ze hadden toen ze de klassieke psychiatrische instellingen sloten en in de plaats daarvan kleinschalige projecten opzetten. Hun ervaring dat je je onmogelijk kan beperken tot kleinschalige projecten, die vluchthuizen vormen in een maatschappij die verder vol zit met kontradikties.

Laing: De laatste zestien jaar zijn er in Londen voortdurend 6, 7 tot 8 huizen van de Philadelphia Association. Het werken in dergelijke huizen, zonder dat er iets aan de maatschappij gebeurde, bleek erg goed mogelijk. We hadden trouwens de tijd niet om aan beide zaken tegelijk te werken. Naast een gebrek aan tijd was er ook een gebrek aan competentie. Als ja van maatschappelijke structuren iets wil veranderen is het niet voldoende dat je wat slogans overneemt van Marx of Keynes. Als je dat ernstig wil doen, is dat een levenswerk. Wat de Italiaanse situatie betreft, misschien was het een goed idee de psychiatrische instellingen af te schaffen, er valt alleszins iets voor te zeggen. Ik weet niet waar het naartoe geëvolueerd is. Ik heb wel gehoord dat de Italiaanse psychiaters op nogal wat onvruchte zijn gestuit: er is immers nog een grote groep mensen die willen dat de instellingen blijven. Het zijn plaatsen waar ze mensen, met wie ze niet langer willen leven, kunnen wegstoppen. Een dergelijke mentaliteit zal niet zo snel verdwijnen, nergens in Europa.

Ook niet in andere culturen overigens. Antropologen hebben er op gewezen dat er in de meeste stammen rituele gezingsceremonies voorkomen.

Veto: Het verschil is wel dat men in primitieve culturen de mensen niet buiten het stamverband plaatst, dat men hen niet opsluit.

Laing: Dergelijke stammen hebben nog een hoge mate van coherentie. Onze maatschappij is daarentegen zo gefragmenteerd, dat je bijna kan stellen dat er geen families meer bestaan, alleen nog koppels die op een tijdelijke basis met mekaar samenleven. In de school waar mijn kinderen naar toe gaan, is ongeveer 80% van de ouders van seksuele partner veranderd.

Veto: De anti-psychiatrie wil de mensen op een andere manier helpen dan de klassieke psychiatrie dat doet: kleinschaligheid is de algemene noemer van deze aanpak. De non-psychiatrie stelt daarentegen dat het bestaan van de psychiatrie, zij het klassiek of anti, problemen creëert. Psychiaters en psychologen, uit hoofde van hun beroep, zoeken problemen om deze daarna op te lossen. David Cooper, vertegenwoordiger van de non-psychiatrie, stelt dat je gekken in de samenleving moet laten omdat ze daar een functie vervullen.

Laing: Ik kan er niet zo goed tegen als anderen tegen me zeggen hoe ik moet leven. Zoals ik al zei, worden op dit moment mensen die een te grote last voor anderen geworden zijn, ofwel in de gevangenis gestopt, ofwel in een instelling opgenomen. Ik zie hierin nog niet zoveel verandering komen.

Er is slechts een kleine minderheid die met deze gang van zaken niet akkoord gaat en die dit aan anderen probeert duidelijk te maken en wat belangrijker is, ernaar probeert te leven. Ze proberen de problemen die ze tegenkomen op te lossen zonder iemand uit te sluiten, zonder dat er iemand het zwarte schaap moet zijn. Een dergelijke levensstijl is niet makkelijk.

Ik denk dat vele mensen, omdat ze juist niet in staat zijn hun eigen leven in deze zin te veranderen, voortdurend gaan pleiten voor een maatschappijverandering. De maatschappij veranderen en dan in die maatschappij ook zelf anders gaan leven. Het argument dat de maatschappij ons weerhoudt om op een andere manier te gaan leven, vind ik vals en oneerlijk.

Bestaande voorbeelden tonen dit trouwens duidelijk aan. Initiatieven zoals passage 144 maken duidelijk dat mensen anders met mekaar kunnen omgaan dan op dit ogenblik in de maatschappij gebeurt; en dit zonder dat daarom de ganse maatschappij moet veranderd worden.

We halen een nummer van de Haagse Post (13-9-80) boven. Uit het artikel 'De huizen van Laing' citeren we een aantal passages.

Alice, een psychologe, die gedurende een geruime tijd in een 'household' verbleef, vertelt er het verhaal van een jongen die regelmatig paniekaanvallen kreeg en dan dagenlang door het huis liep te schreeuwen. De overige bewoners moesten hem dan maar proberen te kalmeren. Leon Redler, de huispsychiater, kregen de bewoners nooit te zien. Ook vertelt het artikel over mensen die al jaren in hun bed liggen en alsmaar gekker worden. Kortom de praktijk van de anti-psychiatrie blijkt niet altijd zo rooskleurig. Laing replicert dat hij het artikel kent, en dat hij het zeer onaangenaam vindt. Hij steekt een sigaret op, doet enkele zenuwachtige trekjes en duwt ze terug uit.

Veto: Gaat het er in uw huizen werkelijk zo aan toe?

Laing: Als er geen huispsychiater is, is er geen huispsychiater, zo simpel is dat. Er is ook geen therapie in die huizen. Als er mensen zijn die gedurende maanden in bed blijven

liggen, kunnen ze gedurende maanden in bed blijven. Ik beschouw het zeker niet als mijn taak om mensen uit bed te halen.

Veto: Wat is dan het verschil met de grote psychiatrische instellingen, waar mensen ook aan hun lot worden overgelaten?

Laing: De ervaring van in bed te liggen omdat je in bed wilt liggen is totaal anders dan de ervaring van in bed te liggen omdat je in bed moet liggen. Er is ook geen enkele patiënt die er zich over beklagt dat ik hem niet uit bed haal. Overigens vindt ik dat in dat artikel een zeer negatief beeld wordt opgehangen. Er zijn maar een paar mensen die gedurende een lange periode in bed gelegen hebben.

Zo was er één jongen die drie jaar lang in bed gebleven is. Hij deed al zijn behoeften in bed. Hij werd volledig opgeslorpt door de visionaire voorstellingen waar hij mee bezig was. Na drie jaar is hij opgestaan. Hij is nu 28 jaar, woont op zichzelf en heeft een vast job. Voor dat hij bij ons kwam was hij reeds in verschillende psychiatrische instellingen geweest, had hij meer dan honderd elektroshocks gehad, want iedereen wilde hem zo snel mogelijk uit zijn bed hebben. Toen de ouders zagen dat de 'behandeling' hem alsmaar zieker maakte, hebben ze hem bij mij gebracht. Ik beloofde dat ik hem niet zou hinderen als hij in bed wilde blijven. Dat in bed blijven vond hij zelf nodig: hij moest zich concentreren op wat hij zelf diepe gedachten noemde. Als hij daarmee bezig was, sloemde dit hem zo op dat hij zich niet kon bewegen. Het duurde soms dagen en dagen dat hij hiermee bezig was, zonder dat hij hiervan ook maar iets onder woorden kon brengen.

Als iemand iets dergelijks wil doen, ga ik hem dat niet verhinderen. Als hij wil dat anderen het hem verhinderen, moet hij naar een andere psychiater gaan.

Veto: De mensen waarmee je werkt lijken mij, in termen van klassieke diagnose, schizofrenen. De meeste mensen uit de anti-psychiatrie werken met schizofrenen. Vanwaar die band tussen anti-psychiatrie en schizofrenie?

Laing: De term schizofrenie wordt gebruikt voor mensen die extreem gek zijn en ik ben het grootste deel van mijn leven bezig geweest met extreme gekken, met extreme kranzinnigheid, een extreme waanzin die een psychiater niet toestaat. Van zodra iemand in een dergelijk stadium is geraakt, geven ze hem onmiddellijk medikatie om hem in te dijken. Schizofrenie is een naam die gegeven wordt aan mensen die de wereld op een voor anderen onaanvaardbare manier beleven. Daardoor komen wij met veel gevallen van schizofrenie in contact d.w.z. met mensen die in de psychiatrie verhandeld worden door hun manier te beleven. De mensen die bij ons komen willen in deze beleving niet gehinderd worden. Bijgevolg komen ze naar mij en vragen niet iets aan hen te veranderen, maar wel een bed en een ruimte waar ze de wereld op hun eigen manier kunnen beleven.

Mensen die verhandeld moeten worden hun wereld op hun eigen wijze te beleven, noemen ze dan schizofrenen. Als ik je daarentegen neurotiek noem, betekent dat dat ik niet alle macht over je wil hebben. Als ik je echter schizofren noem, kan ik je gevangen nemen, kan ik al je rechten afnemen, kan ik je verhinderen dat je nog bezoek ontvangt, kan ik je het lezen van bepaalde boeken verbieden, kan ik met je eksperimenteren... Kortom, ik kan met je doen wat ik wil en daarom noem ik je schizofren.

Leo Paesen

(Vervolg van p. 2)

ongeveer 200 000 B.Fr jaarlijks). Dit cijfer is ontleend aan een uiteenzetting van D.N. Thebali, burgemeester van Soweto, voor de universiteit van Witwatersrand. Maar waarom het geloven? Misschien kan Thebali wel als een verrader gedoodverfd worden...

De pasjeswetgeving heeft uiteraard ook een politiek karakter. De aangroei van de zwarte steden brengt complicaties met zich mee die het politiek stramen een stuk moeilijker maken. In hoeverre de pasjeswetgeving in dit opzicht gerechtvaardigd is, staat niet buiten alle kritiek.

Je kunt Zuid-Afrika verwijten dat sommige regels van de zgn. kleine apartheid al hadden moeten worden veranderd. Terecht. Premier Botha lijkt wat bevreesd te zijn voor al te drastische hervormingen mult schied de meest conservatieve uit zijn achterban te verliezen. Je kunt een aantal wetten bekritisieren die in strijd lijken met de burgerlijke vrijheden (bv. Internal Security Act). Terecht! Hoewel de impact ervan fel overdreven wordt. Je kunt ook onderwijs, gezondheidszorg e.d. voor zwarten vergelijken met dat voor blanken en dan besluiten dat er discriminatie is. Maar dan moet je er wel bijkomen dat Zuid-Afrika in feite een mikrokosmos is, waar zich de problemen doen gelden als op wereldvlak in de Noord-Zuid-tegenstelling. Je hebt er het verschil tussen een groep met kennis van zaken op technische, organisatorische en economisch gebied enerzijds een groep die zich grosso modo op een minder geavanceerd ontwikkelingsniveau bevindt. En als je dan de faciliteiten voor zwarten in Zuid-Afrika dan moet je durven vaststellen dat Zuid-Afrika zijn 'Noord-Zuid problematiek' nog zo slecht niet opgelost heeft.

Chris Vervliet

Bij wijze van antwoord.

Eerst en vooral wil ik duidelijk maken dat ik niet de bedoeling heb om het artikel van Veto 9 (Zuid-Afrika: Waar almal thuis voel.), waarop bovenstaande brief een respons wil geven, formeel te verdedigen. Het artikel van Veto 9 kwam van iemand van AKZA

en die zal zelf wel argumenten genoeg hebben om zijn stellingen te motiveren. Ik heb de pretentie niet om dat in-zijn-plaats te doen.

Ik wil wel in algemene termen de denkrant van de heer Chris Vervliet ontkrachten. Er moet immers ingezien worden door de schrijver van 'Zuid-Afrika: overdreven negativisme' en andere rabiate, pseudo-, semi-of...apartheidsvoorstanders dat de argumenten pro apartheid altijd de 'leuke trekjes' van het systeem illustreren. Ja, apartheid heeft ook zijn 'prettige kanten'. Het is bv. waar dat de zwarte bevolking in Zuid-Afrika een betere levensstandaard kent dan de 'modale' neger in Zwart-Afrika.

Echter, die leuke trekjes mogen de essentie van het systeem niet goedpraten en die essentie blijft nog altijd dat 17 miljoen zwarten in hun eigen land de les gespeld worden door 4,5 miljoen blanken. En kom nu niet af met het argument dat alles historisch gegroeid is en dat de zwarten veel te danken hebben aan de blanken. Onthou dat die blanken al eeuwen in Zuid-Afrika zitten, niet met charitatieve bedoelingen, maar om 'hun eigen zakken te vullen', uit eigenbelang en winstbejag (en misschien daarom wel eens de zwarten mogen bedanken). En kom ook niet af met het argument dat de zwarten alle kansen krijgen van de blanke overheid. Onthou dat die blanken maar die kansen zullen geven, die maximaal het status-quo garanderen en die minimaal hun riantie positie bedreigen.

Ik schreef het reeds in het artikel rond de 'Koerden (Veto 10): 'Niemand geeft graag grondstoffen, arbeidskrachten, industrie en kapitaal af.' Trek ook in Zuid-Afrika dezelfde logica door, zie in dat niemand graag macht en de vruchten daarvan afgeeft, en vraag je ook af waarom die macht eigenlijk gebaseerd is. Meneer Vervliet e.a., mijn antwoord is kort. Ik wil de discussie immers niet tot een vroeg einde brengen. Deze kolommen blijven vrij voor een polemiek. (N.B. Het item Zuid-Afrika za' vanaf nu de Veto-kolommen meermalen vullen, er zal dus nog genoeg praat- en schrijfvooi komen voor een polemiek.)

Ililip canlyn

Kopiëren bij Sociale Raad: 1.5 ! Goedkoop

Zondag 25 oktober betoogden te Brussel 200 000 mensen tegen de plaatsing van nieuwe kernwapens en voor de afbouw van de Russische SS-20. Ondanks deze massale vredesmanifestatie zijn politici en militairen van plan om onze eisen naast zich neer te leggen. Hieruit kunnen we maar één ding besluiten: de strijd voor de vrede moet meer dan ooit, massaler en krachtiger worden voortgezet! Daarom organiseert het A.O.K. dit jaar haar derde Anti-Oorlogsdag.

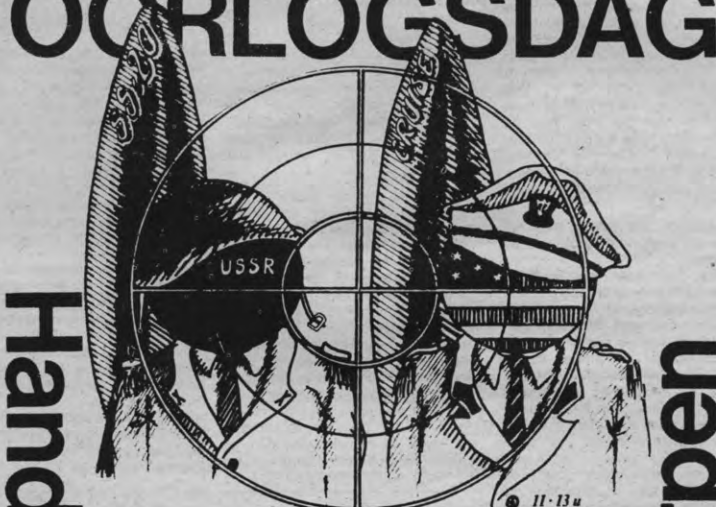
In de voormiddag willen we vooral de nadruk leggen op het inhoudelijke aspect door in een vijftal werkgroepen te spelen, te discussiëren en naar alternatieven te zoeken rond de volgende thema's:

- Pershing II, Cruise, Neen! Afbouw SS-20
- Amerikanen uit El Salvador
- Russen uit Afghanistan
- Een alternatief voor onze NATO-defensie
- Oorlog, wat is dat, hoe ontstaat dat? Waarom telkens opnieuw?

- Waarom vredesbewegingen? Heeft het zin voor de vrede te strijden? Taktiek en strategie?

In de namiddag willen we vooral naar buiten treden met onze protesten en onze vredeswensen. Bij ons geldt: niet alleen woorden maar ook daden. Daarom zullen we voor heel wat actie en animatie in het stadscentrum zorgen. In de handelsbeurs kan je ondertussen infostands bekijken, badgen en fakkels maken. Om 17.00u stappen we dan massaal met onze fakkels door Antwerpen. Vuile Mong en de Vieze Gasten wachten ons in de handelsbeurs op met een anti-militaristische show. Daarna brengen de A.O.K.-ers het derde Anti-Oorlogsspektakel.

ANTI-OORLOGSDAG

Handelsbeurs

Antwerpen

14 - 17 u

Infostands

Animatie in de zaal - doe-stands
Activiteiten & animatie in de stad

19 - 21 u

Informatief programma

o.a. - Vuile Mong en de
Vieze Gasten op de
anti-militaristische toer
- Anti Oorlogs Show

11 - 13 u

Informatieve werkgroepen
rond actuele vredethema's (dia,
video, sprekers, inform. spelen)

17 - 18.30 u

Fakkeltocht door het
centrum van Antwerpen

21 - 02 u

Optreden van

THE SINGLES en TOY

FUIF

INKOM 120 f
VOORVERKOOP 80 f

VRJ VAN ZEGEL ART 196 Leuven
V.U. ILSE DIELEN Geldenakse Vest 2/2

19 dec. 81

